

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

(ΑΡΘΡ. 26 ΤΟΥ ΑΝ. Ν. 1805/39 ΚΑΙ ΑΡΘΡ. 19-29 Β.Δ. 19-2-40)

ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ
ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) Ομιλία του Υπουργού Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων κ.
Ἀχ. Γεροχωστοπούλου κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς «Ἡμέρας τοῦ
Παιδιοῦ» τὴν 7-10-57 ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ φιλολογικοῦ Συλ-
λόγου «Παργασός».
- 2) ΑΘ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ : Ἀνάγκη περισσοτέρας ἐκπαιδεύ-
σεως. Ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ.
- 3) ΑΡΙΣΤ. ΔΕΛΗΒΑΝΗ : Σχέσις μεταξὺ κληρονομικῶν, ἐνδοκρινι-
κῶν καὶ ἐξωτερικῶν παραγόντων καὶ ὁ ρόλος αὐτῶν ἐπὶ τῆς
αὐξήσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ.
- 4) Γ. ΛΙΒΑΘΥΝΟΠΟΥΛΟΥ : Αἱ σωματικαὶ ἀναπηρίαὶ εἰς τὸ σχο-
λεῖον.
- 5) ΦΙΑ ΚΟΛΟΒΟΥ : Ἡ κόπωση τῶν μαθητῶν.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Κέντρον Μα-
θητικής 'Αντιλήψεως 'Αθηνών, ὁδὸς
Πειραιῶς 33, 'Αριθ. Τηλ. 55-493.

Διὰ Συνδρομᾶς Ἰδιωτῶν ἀπευθυντέον :

Διαχειρίσιν Περιοδικῶ, ὁδὸς Πειραιῶς 33

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Διὰ τὰ Σχολεῖα	Δραχ. 30
'Εκπαιδευτικούς λειτουργοὺς καὶ	
Σχολιάτρους	» 25
Δι' ἰδιώτας, 'Οργανισμοὺς κλπ.	» 35
Τιμὴ ἐκάστου τεύχους	» 5

Διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικῶ ἀπευθυντέον :
ὁδὸς Πειραιῶς 33, 'Αθ ῆ ν α ι.

Αἱ μὴ δημοσιευόμεναι ἐργασίαι δὲν ἐπιστρέφονται.

ὑπεύθυνος Τυπογραφείου : Γ. Σεντουκίδης, Φιλολάου 192 - Ἀθῆναι

ΣΧΟΛΙΚΗ

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ κ. ΑΧ. ΓΕΡΟΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΟΡΤΑΣΜΟΝ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΤΗΝ 7-10-57
ΕΝ ΤΗ, ΑΙΘΟΥΣΗ, ΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ "ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ,"

Κατέχομαι από αίσθήματα βαθύτατης και έντονου συγκινήσεως, διότι ή τιμή του να προέσταμαι ως Υπουργός της Παιδείας των σχολικών ιδρυμάτων, εις τα οποία φοιτούν 1.000.000 και πλέον Έλληνόπαιδες μου παρέχει το εξαιρετικόν προνόμιον της ενεργού συμμετοχής εις τόν σημερινόν δεύτερον εορτασμόν της «Παγκοσμίου Ημέρας του Παιδιού».

Ὡς ἀνεπύχθη ἤδη ἀπὸ τὴν ἐρίτιμον συνάδελφον ἐπὶ τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας κ. Τσαλδάρη, σκοπὸς τῆς καθιερώσεως τοῦ εορτασμοῦ τούτου εἶναι ἡ ἔντονος προβολὴ τῶν δικαιομάτων τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ὑπόμνησις τοῦ βαρυτάτου χρέους τῶν μεγάλων ἐναντι αὐτοῦ.

Τὴν στιγμήν αὐτήν ἂς συγκεντρώσωμεν ἐντατικῶς τὴν σκέψιν μας εἰς τὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδος, τῆς Κύπρου καὶ Βορείου Ἠπείρου, εἰς τὰ παιδιά ὁλοκλήρου τοῦ Κόσμου, ἂς ἀφίσωμεν τὴν καρδίαν μας νὰ γεμίσῃ ἀπὸ τρυφερότητα, ἀγάπην καὶ στοργὴν δι' αὐτὰ καὶ ἂς ἀποθέσωμεν νοερῶς ἐπὶ τοῦ φωτεινοῦ καὶ ἀγνοῦ μετώπου των τρυφερόν φίλημα. Εἶναι ὅμως καθήκον μας πράττοντες τοῦτο νὰ ἀποτίσωμεν φόρον τιμῆς καὶ πρὸς ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ὡς ἀπόστολοι μιᾶς ωραίας καὶ ὑψηλῆς ιδέας ἔχουν ἀφιερῶσαι ἀπάσας τὰς σωματικὰς, πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς δυνάμεις των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Παιδιοῦ.

Ἀσυγχώρητον παράλειψιν θὰ ἀπετέλει ἐὰν δὲν ἐμνημόνευα κατὰ τὸν σημερινόν εορτασμόν τὴν συνάδελφον κ. Τσαλδάρη. Τὴν παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ὅπως τὴν συγκαταλέξω μεταξὺ τῶν ἀποστόλων αὐτῶν, ὑπεθυμίζων τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερεν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ παιδιοῦ. Ἐπετέλεσεν ὕψιστον ἐθνικὸν ἔργον ὡς Πρέεδρος τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρύματος καὶ παρέσχε θαυμασίαν ἀπόδειξιν πλήρους συ-

νειδητοποιήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ παιδιοῦ, ὀργανώ-
σασα, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφιαλτικῆς κατοχῆς, τὰ παιδικὰ συστήματα, χάρις εἰς
τὰ ὅποια μυριάδες ἐλληνοπαίδων ὄχι μόνον διέφυγον τὸν ἀποτρόπαιον θάνατον ἐξ ἀσι-
τίας, ἀλλὰ καὶ ἡσθάνθησαν νὰ τὰ περιβάλλῃ ἡ θέρμη, ἡ στοργὴ καὶ ἡ τρυφερότης τοῦ
Κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ α' περίοδος τοῦ 4 ἄρθρου τῆς διατυπωθείσης ἀπὸ τὴν Διεθνῇ "Ἐνωσιν Προ-
στασίας τοῦ Παιδιοῦ (διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ Παιδιοῦ) ἐπιτάσσει μὲ δω-
ρικὴν λιτότητα ὅτι «τὸ παιδί πού πεινᾷ πρέπει νὰ τραφῇ».

Ἡ φράσις αὕτη, πού εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἐφετεινοῦ ἑορτασμοῦ, ἃς γίνη σύνθημα φλο-
γερόν διὰ μίαν παγκόσμιον ἐξόρμησιν πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ ἐπιβαλλομένου νέου
προσανατολισμοῦ τῆς Κοινωνικῆς μας ζωῆς, διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ λύσις τοῦ πλέον
βασικοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ὡς εἶναι τὸ τῆς διατροφῆς τοῦ παιδιοῦ. Ὡς ἀπο-
τέλεσμα κατηγορηματικὴν προσταγὴν, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ βαρυτάτου χρέους τοῦ
Κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς τὸ παιδί.

Αἰσθάνομαι βαθυτάτην ἱκανοποίησιν διότι μοῦ παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσω
ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀπὸ τὰ ἐάθη τῆς παραδόσεως καὶ τῆς Ἱστορίας της ἔχει συ-
νειδητοποιήσει πλήρως τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συμμορφώσεώς της πρὸς τὴν ἱερὰν καὶ
ὑψηλὴν ταύτην ἐπιταγὴν.

Μὲ τρυφερότητα, ἀγάπην καὶ σεβασμόν, ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔκλεισε μέσα της
ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων τὸ παιδί, τὸ ὅποιον ὑπῆρξε πάντοτε καὶ διὰ τὴν οἰκογέ-
νειαν καὶ διὰ τὴν Πολιτεῖαν ἀντικείμενον στοργικῆς μερίμνης. Φωτεινὸν παράδειγμα
τῆς μερίμνης ταύτης ἀποτελεῖ ἡ ἄγωγή τῶν νέων τῶν ἀρχαίων, Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης.

Καὶ ἡ σημερινὴ Ἑλλάς, συνεχίζουσα τὴν εὐγενῆ ταύτην παράδοσιν καὶ ἐμπνε-
μένη ἀπὸ τὸ ὥραϊον καὶ ὑψηλὸν κοινωνικὸν παράδειγμα τῆς Ἀρχαίας ἀποβλέπει εἰς
τὸ παιδί ὡς εἰς αὐθύπαρκτον ἐξέχουσαν προσωπικότητα, κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην τῆς
προστασίας τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ θεωροῦσα ταύτην ὡς μέγιστον κοινωνικὸν πρό-
βλημα, περιβάλλει τὸ παιδί μὲ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν στοργὴν της.

Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ οἰκογένεια, τὸ κεντρικὸν καὶ ὑγιὲς αὐτὸ κύτταρον τῆς
Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, προσφέρει τὸ πᾶν καὶ μέχρις αὐτοθυσίας εἰς τὸ παιδί, μερι-
μνῶσα κατὰ προτεραιότητα ἀπόλυτον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν διατροφήν, τὴν ὑγίαν
καὶ τὴν μόρφωσίν του.

Παραλλήλως ἐκδηλοῦται ἔντονος καὶ ζωηρὰ ἡ φροντίς τῆς Πολιτείας ὄχι μόνον
διὰ τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ Ἑλληνοπαίδος, ἀλλὰ
καὶ διὰ τὴν διασφάλισιν καὶ προαγωγὴν τῆς ὑγείας του.

Αἱ δεκάδες καὶ ἑκατοντάδες τῶν οἰκοτροφείων, τῶν ὀρφανοτροφείων, τῶν ἐθνικῶν
παιδικῶν σταθμῶν, τῶν νηπιατροφείων, τῶν ἀγροτικῶν οἰκοκυρικῶν σχολῶν,
τῶν παρρημιῶν τοῦ ΠΙΚΠΑ, τῶν παιδικῶν ἐσχολῶν, τῶν κατασκηνώσεων, τῶν
ἐταιρειῶν προστασίας ἀνηλίκων, τῶν Ἀναμορφωτικῶν καὶ Σωφρονιστικῶν καταστη-
μάτων, τῶν Μορφωτικῶν Συλλόγων Ἀγροτοπαίδων καὶ τῶν ποικίλων Σχολῶν τοῦ
Βασιλικοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος, τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, τῶν Παιδοπόλεων τῆς
«Βασιλικῆς Προνοίας», τῶν «Σπιτιῶν τοῦ Παιδιοῦ», τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυ-

ρῶς Νεότητος, τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος προστασίας ἐργαζομένου Παιδιοῦ, ὀργανισμῶν τῆς Πολιτείας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, μαρτυροῦν ἀψευδῶς τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ συντελουμένου εἰς τὴν Χώραν μας ἔργου διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν δ-
ρων ζωῆς τοῦ παιδιοῦ.

Διὰ τὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παιδιῶν ποὺ πεινοῦν, καταβάλλει σοβαρωτάτην προσπάθειαν τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας. Διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς μαθητικῆς προ-
νοίας, ἐκδηλώσεις τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ μαθητικὰ συστήματα καὶ αἱ μαθητικαὶ κατασκη-
νώσεις ἐπιδρᾷ εὐεργετικῶς ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς υγείας τῶν παιδιῶν.

Τὸ ἐφαρμοσθὲν κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν, τῇ βοήθειᾳ καὶ πλείστον διεθνῶν
Ὀργανισμῶν, πρὸς οὗς ἐκπράξμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας, πρόγραμμα μαθητικῶν συ-
σπεινῶν ἐπέτρεψε τὴν παροχὴν πρῶτον ῥοφήματος ἐκ γάλακτος καὶ προγεύματος ἐκ
βουτύρου καὶ τυροῦ εἰς 600.000 μαθητὰς κατ' ἔτος, εἰς τὰς μαθητικὰς δὲ κατασκη-
νώσεις, αἵτινες συνολικῶς ἀνέρχονται εἰς 135 μὲ πλήρεις κτιριακὰς καὶ λοιπὰς ἐγ-
καταστάσεις, καθ' ἑκάστην θερινὴν περίοδον 50.000 μαθηταὶ ἀπολαμβάνουν καθ' ὅλους
τοὺς ὅρους τῆς υγιεινῆς καὶ μετὰ πλήρους τροφῆς τῶν δύο μεγάλων θεῶν δώρων τῆς
Πατρίδος μας, τοῦ ἡλίου καὶ τῆς θαλάσσης.

Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀγίαν ὑπόθεσιν τοῦ παιδιοῦ τὰ πεπραγμένα θὰ εἶναι πάντοτε πενι-
χρά, τὰ δὲ προγραμματιζόμενα θὰ εἶναι σκιῶδη μέτρα συνιστῶντα ἀπλὴν μόνον ὑπόμνη-
σιν τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐνηλίκων πρὸς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Κατὰ τὴν ἀπόρασιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν «ὁ ἐορ-
τασμὸς δέον νὰ καταστήσῃ συνειδητὴν τὴν κοινὴν γνώμην τῶν ἀναγκῶν τῆς παιδικῆς
ἡλικίας εἰς ἑκάστην χώραν». Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου πλὴν τῶν ἀπο-
λογισμῶν καὶ τῆς ὑπομνήσεως τοῦ χρέους ὅλων μας ἔναντι τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀναγ-
καίον νὰ χαραχθῇ καὶ πρόγραμμα διὰ τὴν περαιτέρω ἀντιμετώπισιν καὶ λύσιν τοῦ προ-
βλήματος τῆς διατροφῆς τῶν πεινῶντων παιδιῶν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ὑπουργείου
Παιδείας μελετᾶται ἤδη ἡ ἔτι μείζων ἀνάπτυξις τῶν μαθητικῶν συσπεινῶν καὶ ἡ
ἐπέκτασις τῶν μαθητικῶν κατασκηνώσεων. Βεβαίως πολλὰ, πάρα πολλὰ ἢ μᾶλλον
ἄπειρα πρέπει νὰ γίνονιν ἀκόμη. Ἡ κρατικὴ μέριμνα καὶ δραστηριότης ἐνισχυομένη
ἀπὸ τὴν θαυμαστὴν ἐλληνικὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τῆς
ὁποίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαρθῇ διὰ λόγων, σταδικῶς θὰ χωρῇ συνεχῶς εἰς τὴν
ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγάλου χρέους πρὸς τὸ παιδί. Ὅτι ὅμως καὶ ἂν γίνῃ θὰ μείνῃ
ἀτελές, δὲν θὰ ἔχῃ ἐπικοδομητικὴν ἀξίαν. ἂν δὲν γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ σημασία τῆς με-
γάλης ἀρχῆς περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς δημιουργίας ἐνὸς περιβάλλοντος διὰ τὸν κόσμον
τῶν ἐνηλίκων καὶ ἐνὸς τοιοῦτου, ἀπολύτως αὐτάρκους, διὰ τὸν κόσμον τῶν ἀνηλίκων,
τῆς δημιουργίας ἐνὸς πολιτισμοῦ μὲ δύο περιβάλλοντα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐνηλίκου.

Ὁ ἐορτασμὸς τῆς «Ἡμέρας τοῦ Παιδιοῦ» ἀποτελεῖ ὄντως μίαν ὄθριν παγκο-
σμίως πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν ταύτην. Μίαν παρόρμησιν διὰ τὸν διαρκὲς ἐναγκαλισμὸν
τοῦ ὥραιότερου καὶ τρυφερότερου πλάσματος τῆς δημιουργίας, τοῦ παιδιοῦ, ἄνευ τοῦ
ὁποίου ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐξεφυλίζετο, ὡς ἀνίκανος νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς εὐαι-
σθησίας καὶ τῆς ἀγάπης.

Ὁ ἑορτασμός τῆς «Ἡμέρας τοῦ Παιδιοῦ» διὰ τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν κόσμον διαπνέεται ἀπὸ θαθεῖαν θρησκευτικότητα.

Τὰ παιδιὰ διὰ τὸν κλυκύτατον Ναζωραῖον εἶναι ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, εἶναι ὁ ἐπὶ γῆς ἀγγελικὸς ὕμνος καὶ ἡ δημιουργικὴ ἔκφρασις, ἀλλὰ καὶ ἡ δικαίωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς.

«Ὅρατε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων», κελεύει ὁ Ἰησοῦς. Καὶ προσκαλεῖ εἰς ὑποδοχὴν τῶν παιδιῶν διὰ τῶν θείων λόγων τοῦ «ὅς ἂν δέξηται παιδίον ἐν ἐπ' ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται».

ΑΝΑΓΚΗ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ Η ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΥ

Υπό ΑΘ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Εκπαιδευτικοῦ Συμβούλου

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα τῆς κοινωνίας, εἶναι ἱερὰ ὑπόθεσις. Τὰ Ἕθνη ποὺ κατανοοῦν αὐτὸ θὰ ἐπιζήσουν, ἐνῷ ἐκεῖνα ποὺ ἀποτυγχάνουν εἰς αὐτὸ βραδέως θὰ ἀφανισθοῦν. Πρέπει νὰ διαπαιδαγωγηθῇ ἡ θέλησις τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ πνεύματος καὶ νὰ κυριαρχήσουν τὰ ἰδανικά τῆς ἀμοιβαίας ἐξυπηρετήσεως, τῆς ἀγάπης. Τίποτε ἄλλο δὲν ἡμπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὴν λύσιν τῶν πολυπλόκων προβλημάτων τῆς σημερινῆς ζωῆς καὶ νὰ μᾶς σώσῃ.

Εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν ἀντιμετωπίζει ὁ ἄνθρωπος δυσκολίας διὰ τὴν ὑπερνίκῃσιν τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην σήμερον περισσοτέρας ἐκπαιδεύσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται διὰ νὰ ζήσῃ, νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ καταστῇ εὐτυχής, παλαιῶν ἐναντίον δυνάμεων αἱ ὁποῖαι εἶναι δύσκολον νὰ κατανικηθοῦν. Βλέπει δυνάμεις καὶ ὕλικά ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ἐξυπηρετήσουν νὰ μεταβάλλωνται εἰς πολεμικὰς μηχανὰς ποὺ θὰ τὸν καταστρέφουν. Βλέπει ὅτι αἱ μηχαναί, ἐνῷ ἐκτελοῦν τὸ βαρὺ ἔργον ποὺ ἔκανε κάποτε ὁ ἄνθρωπος, ἀχρηστεύουν ὅμως τὸ ἐπάγγελμά του. Ὁ νέος ποὺ πρὶν ἀπὸ ὀλίγας δεκάδας ἐτῶν εἰσήγετο εὐκόλως εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ζωὴν σήμερον ἀντιμετωπίζει μεγάλας δυσκολίας, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πτυχιούχος του Πανεπιστημίου. Ἡ ἀσφάλεια ποὺ ἠσθάνετο ἄλλοτε ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ἔχει ἀντικατασταθῇ μὲ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ποὺ περικλείουν τὸν φόβον τῆς ἀνεργίας καὶ τὴν ἀβεβαιότητα εἰσοδήματος. Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει καταστῇ σήμερον δυσκολωτέρα, διότι ἠῤῥῆθησαν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Ὁ λιτὸς καὶ ἀπλοῦς βίος ἔχει δώσει τὴν θέσιν του εἰς τὴν περίπλοκον κοινωνικὴν ζωὴν μὲ τὰς πολλὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας αὕτη προβάλλει.

Τὰ μέσα τῆς ἐπικοινωνίας ἔχουν πληθυνθῇ καὶ διεδόθη ἡ χρῆσις τοῦ ἐντύπου, τοῦ θεάτρου, τοῦ κινηματογράφου, τοῦ ραδιοφώνου εἰς τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε νὰ γεννᾶται ὁ φόβος μεταδόσεως ἐπικινδύνων ἰδεῶν διὰ τὴν νέαν ἰδίως γενεάν. Οἱ ἐρεθισμοὶ ποὺ διεγείρουν σήμερον τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πολὺν περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε καὶ δι' αὐτὸ ὁ κίνδυνος τῆς νευρικότητος, τῆς ψυχικῆς ἀνωμαλίας εἶναι ἀπειλητικώτερος. Οἱ γονεῖς ἀντιμετωπίζουν σήμερον μεγαλυτέρας δυσκολίας κατὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν των, διότι ὑφίστανται

ταῦτα παντοειδείς ἐπιδράσεις, πού κατὰ τὸ παρελθὸν δὲν ὑπῆρχον καὶ ἐπομένως οἱ γονεῖς χρειάζονται μεγαλύτερον μορφωτικὸν ἐξοπλισμὸν διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸ ἔργον τῶν αὐτῶν.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν μίαν σκιαγραφίαν τῶν δυσκολιῶν πού ἀντιμετωπίζει ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις θὰ παρᾶσχη εἰς αὐτὸν πολύτιμον βοήθειαν.

Ἡ κληρονομικότης. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐκείνοι πού θέλουν νὰ μειώσουν τὴν ἀξίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν κληρονομίαν ἐκ τῶν προγόνων του.

Εἶναι βεβαίως γνωστὸν ὅτι οἱ ἄνθρωποι διαφέρουν εἰς ἱκανότητος καὶ ὅτι τὸ ὕψος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν περιορίζεται ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τῶν, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις, τὸ εὐνοϊκὸν περιβάλλον ἀσκοῦν εὐμενῇ ἐπίδρασιν, ὥστε νὰ ἀναπτυχθοῦν αἱ δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν σημεῖον. Εὐτυχῶς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ κληρονομία δὲν τοῦ δίδει, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ζῶα, ἓνα στερεωμένον σύστημα ἐνστίκτων, ἀλλὰ ἓνα ποσὸν ἐνεργείας πού θὰ μάθῃ νὰ τὴν χρησιμοποιῇ, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίζῃ ἀποτελεσματικώτερον τὴν ζωὴν. Ὁ ἄνθρωπος ὀλίγα εἶδη ἐνεργείας ἔχει προκαθορισμένα καὶ ἐπομένως θὰ εἶναι εὐτυχὴς ἂν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων του τύχῃ ἐκπαίδευσος καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Ἡ ἐκπαίδευσις δημιουργεῖ ἓνα σημαντικὸν κεφάλαιον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ζωὴν, διότι ὄχι μόνον ἐισέρχεται εἰς αὐτὴν τὸ ἄτομον μὲ ἓνα πλῆθος ὠφελῶν γνώσεων, δεξιοτήτων, διαφερόντων, διαθέσεων καὶ ἰδανικῶν ἀλλὰ καὶ διότι ἔχει μάθει νὰ σκέπτεται, νὰ ἐλέγχῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ χρησιμοποιῇ τὰς δυνάμεις του πρὸς τὸ καλὸν του καὶ τὸ καλὸν τῶν ἄλλων.

Χρέος μας εἶναι νὰ παρᾶσχωμεν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ὥστε νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τὸ μεγαλύτερον δυνατόν σημεῖον ἡ ἀγαθὴ κληρονομία ἐνὸς ἐκάστου καὶ ἃς ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν κακῆς κληρονομίας δὲν ἠμποροῦμε νὰ ἐξαλείψωμεν τὰς κηλίδας τῆς λεοπαράδεως, ἀλλὰ ἠμποροῦμε νὰ τὴν κάνωμε μίαν καλὴν λεοπαράδαλιν. Προσέξετε, μίαν καλὴν λεοπαράδαλιν καὶ ὄχι ἄλογον ἱπποδρομίον ἢ γάταν σπιτιοῦ.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων. Θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπῃ κάποιος ὅτι ἐκπαίδευσις εἶναι ὑπόθεσις τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων, ὄχι ὅμως καὶ τῶν ἐνηλίκων καὶ μάλιστα πέραν τῆς ἡλικίας τῶν 25 ἐτῶν. Καὶ ὅμως ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς δὲν ἀποδεικνύεται ἀληθής. Εἰς ὅλον τὸν κόσμον σήμερον ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐνηλίκων καὶ καταβάλλονται μεγάλα προσπάθειαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν εἶναι προβληματικὴ ἡ ζωὴ τοῦ ἀπαιδευτοῦ ἀνθρώπου καὶ δι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐθνικὴν ἀπαιτήσιν ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων, ὄχι μόνον ἐκείνων πού δὲν ἔτυχον τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πού ἔτυχον αὐτῆς, διότι θεωρεῖται ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς. Ἡ κίνησις αὕτη φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ μίαν νέαν ἰδέαν, ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι τόσον παλαιά, ὅσον ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ ἀρχαῖος ἔλεγε κηράσκω ἀεὶ.

διδασκόμενος». Ἀποτελεῖ δὲ ἡ μάθησις ἐν τῇ εὐρύτερᾳ ἐννοίᾳ τὴν ἐκπαίδευσιν, καὶ εἶναι ἡ ἱκανότης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς μάθησιν ἐν τῶν κυρίων γνωρισμάτων διὰ τοῦ ὁποίου ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων ζώντων ὁργανισμῶν.

Ἡ μάθησις. Θὰ ἀναλύσωμεν συντόμως τὸ φαινόμενον τῆς μαθήσεως διὰ νὰ τὸ κατανοήσωμεν πληρέστερον, ἀφοῦ τόσῃ σημασίαν ἔχει διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μάθησις ἀποτελεῖ παγκόσμιον φαινόμενον. Καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα μαθαίνουν. Τὸ καρφὶ ἐπὶ παραδείγματι ποῦ ὑπάρχει εἰς τὸν τοῖχον ὅταν λυγίσῃ, τὸ καλύτερον ποῦ ἔχωμεν νὰ κάνωμεν εἶναι νὰ τὸ βγάλωμεν καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσωμεν μὲ ἕν ἄλλον, διότι καὶ ἂν τὸ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν θέσιν του θὰ λυγίσῃ καὶ πάλιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ καρφὶ ἔμαθεν ἢ ἐσχημάτισεν τὴν συνήθειαν νὰ λυγίσῃ. Τὸ δεντράκι ποῦ ἐλύγισε ἀπὸ τὸ χιόνι ἢ τὸν ἀέρα, οὐδέποτε στέκεται τόσον ἴσιο ὅσον πρότερον καὶ εἶναι περυσσότερον εὐκόλο νὰ λυγίσῃ πάλιν. Τὸ παιδί ἀποκτᾷ τὴν συνήθειαν νὰ πλένῃ τὰ δόντια του τὸ πρῶτὸ καὶ στενοχωρεῖται ἂν δὲν τὰ πλύνῃ. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν παραδείγματα μαθήσεως.

Αἱ ἀπαραίτητοι μαθήσεις. Τί εἶναι ὅμως ἐκεῖνο ποῦ χρειάζεται νὰ μάθῃ ὁ ἄνθρωπος; Βεβαίως χρειάζεται νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις, ἀλλὰ ἡ ἀποθήκευσις γνώσεων δὲν ἔχει ἀξίαν ἂν τὸ άτομο δὲν ἀποκτήσῃ τὴν ἱκανότητα χρησιμοποίησεως τῶν γνώσεων ὅταν πρέπει καὶ ὅπου πρέπει. Καὶ ἀκόμη χρειάζεται πέραν τῶν γνώσεων νὰ ἀποκτήσῃ εὐμενεῖς διαθέσεις, διαφέροντα, ἱκανότητας, ἰδανικὰ καὶ καλὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητός του, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι νὰ ἀγαπᾷ τὴν ἐργασίαν, νὰ κυριαρχῇ τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ εἶναι κοινωνικός, ἀξιόπιστος, φιλαλήθης καὶ γενικῶς νὰ τὸν διακρίνουν αἱ ἀρεταὶ ποῦ διακρίνῃσιν ἡ χριστιανικὴ μας θρησκεία καὶ ὁ πολιτισμὸς.

Εἶναι λοιπὸν δεκτὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος πέραν τῶν γνώσεων ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀποκτήσῃ μερικὰς βασικὰς δεξιότητας καὶ συνηθείας. Θὰ ἀπασχοληθῶμεν δι' ὅλγων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Βασικαὶ δεξιότητες καὶ ἱκανότητες. Παλαιότερον αἱ βασικαὶ αὐταὶ δεξιότητες περιορίζοντο εἰς τρεῖς, ἥτοι τὴν ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ ἐθεωρεῖτο μάλιστα ἡ ἀπόκτησις των ὡς μνημονικὴ κυρίως ἐργασία καὶ ἐπανάληψις.

Σήμερον ὅμως αἱ ἀπαραίτητοι αὐταὶ βασικαὶ δεξιότητες καὶ ἱκανότητες εἶναι περισσότεραι, διότι πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν τριῶν περιλαμβάνονται αἱ τῆς μελέτης, τῆς σκέψεως, τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Ἡ σημειουμένη πρόοδος ἀπαιτεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν βιβλιοθήκην, ἥτοι νὰ γνωρίζῃ νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν βελτίωσίν του τὸ καλὸν ἔντυπον (βιβλίον, ἐφημερίδα, περιοδικόν). Ἀπαιτεῖ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ χρησιμοποιῇ τὴν σκέψιν του διὰ νὰ λύῃ τεχνικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Ἀπαιτεῖ νὰ ἔχῃ θεμελιώδεις κοινωνικὰς δεξιότητας καὶ ἱκανότητας διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἱσυμετοχὴν του εἰς ἕνα κόσμον ὅπου αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις γίνονται καθημερινῶς καὶ πολυπλοκώτεραι. Ἡ πρωτοβουλία, ἡ συνεργασία, ἡ συναίσθησις

τῆς εὐθύνης, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ἀξίας καὶ ἡ συναισθηματικὴ σταθερότης ἀποτελοῦν χαρακτηρηστικά τοῦ ἀνθρώπου λίαν ἀπαραίτητα.

Ἄν λοιπὸν ὑπάρχουν σήμερον ἐνήλικοι, καὶ δυστυχῶς ὑπάρχουν πολλοί, ποὺ δὲν ἔχουν τὰς βασικὰς αὐτὰς δεξιότητας, οὗτοι ἀποτελοῦν ἐν παθητικὸν ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἔθνος, εἰς τὸ ὅποιον ἠθύναντο νὰ εἶναι πολὺ περισσότερον χρήσιμοι.

Ἡ ἱκανότης τῆς σκέψεως. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος χρειάζεται νὰ μάθῃ νὰ σκέπτεται. Καὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἰδιαίτερος τὸ τονίζομεν, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ εἶναι αὐθόρμητος εἰς τὰς ἐνεργείας του, δὲν δύναται νὰ κινήτῃ ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ὁρμὰς, τὰ ἐνστικτα, τὰ συναισθηματά του. Συνεπῶς ὅταν ἀντιμετωπίζει δυσκολίας, δὲν θὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν μέθοδον τῆς δοκιμῆς καὶ πλάνης τὴν ὅποιαν χρησιμοποιοῦν τὰ κατώτερα ζῷα καὶ οἱ μὴ σκεπτόμενοι. Ὁ Ἀμερικανὸς E. Thorndike ἔκανε τὸ ἀκόλουθο πείραμα: Εἰς ἓνα κλουβί-λαβύρινθος ἐτοποθετοῦσε μίαν νηστικὴν γάταν καὶ ἐκτὸς τοῦ κλουβιοῦ καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐξόδου ἐτοποθετεῖ τροφὴν (ψάρια). Ἡ γάτα ἤθελε νὰ ἐξέλθῃ διὰ νὰ φάγῃ τὰ ψάρια καὶ ἐγχατοσύνιζε μὲ τὰ πόδια τῆς τὴν πόρτα τῆς ἐξόδου, ἐδάγκανε μὲ τὰ δόντια τῆς, ἔκανε διαφόρους κινήσεις ἄνευ σχεδίου, ἕως ὅτου διὰ μιᾶς τυχαίας κινήσεως παρεμερίζετο ὁ μικρὸς σύρτης καὶ ἤνοιγε ἡ πόρτα. Ἡ γάτα ἔφθανε οὕτω εἰς τὴν λύσιν μὲ τὴν μέθοδον τῆς δοκιμῆς καὶ πλάνης. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν λύσιν ταχύτερον καὶ βεβαιότερον χρησιμοποιοῦν τὸ λογικόν του καὶ ἀποφεύγων τὴν μέθοδον τῆς δοκιμῆς καὶ πλάνης.

Δυστυχῶς καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ ὅποιος ἐπροικίσθη ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν μὲ τὸ λογικόν εἰς πολλὰς περιπτώσεις δὲν χρησιμοποιεῖ τοῦτο. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ πωλητὴς ἐμπορευμάτων πότε σημειώνει μεγάλας ἐπιτυχίας καὶ πότε ἀποτυχίας. Αὕτῃ ἡ διακύμανσις σημαίνει ὅτι εἰς ἐκάστην περίπτωσιν παρουσιαζομένου πελάτου δὲν σκέπτεται, ὥστε νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ ἀνάλογον τρόπον, ἀλλ' ἄνευ σκέψεως χρησιμοποιεῖ τὴν μέθοδον τῆς δοκιμῆς καὶ πλάνης, τῆς ὁποίας χαρακτηρηστικόν εἶναι ὅτι τὸ ἄτομον κάνει κάτι χωρὶς νὰ σκεφθῇ τί κάνει καὶ διατὶ τὸ κάνει.

Ἡ ἐπιτυχία ὅμως εἰς τὴν ζωὴν δὲν ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς καὶ ἡ ἐκπαίδευσις προσφέρει μεγάλην ὑπηρεσίαν, ἐφ' ὅσον μᾶς μανθάνει νὰ σκεπώμεθα κατὰ συστηματικὸν τρόπον. Καὶ ἐρωτώμεθα: Ποία εἶναι ἡ μέθοδος τῆς ὁρθῆς σκέψεως;

Μέθοδος σκέψεως. Συνήθως ἡ πλήρης σκέψις περιλαμβάνει πέντε βαθμίδας, ἤτοι:

1. Κατανοοῦμε τὸ πρόβλημα, τὴν δυσκολίαν ποὺ αἰσθανόμεθα καὶ τὴν διατυπώνομεν εἰς μίαν κρίσιν ἢ σειράν κρίσεων.

2. Εὐρίσκομεν τὰ οὐσιώδη χαρακτηρηστικά, τοὺς κυρίους παράγοντας τοῦ προβλήματος καὶ φέρομεν εἰς τὴν συνειδησίαν μας ὅλην τὴν σχετικὴν ἐμπειρίαν μας.

3. Προχωροῦμεν εἰς τὴν ἀνέυρεσιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν παραγόντων τούτων καὶ διατυπώνομεν τὰς δυνατὰς λύσεις ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῆς προτέρας μας ἐμπειρίας.

4. Ἀφοῦ εὕρωμεν τὰς δυνατὰς λύσεις, τότε μία ποὺ φαίνεται περισσότερον

πιθανή ἢ λογικὴ ἐκλέγεται καὶ δοκιμάζεται. Ὁ ἱατρὸς π.χ. ὅταν βλέπει συμπτώματα κοινὰ εἰς πολλὰς ἀσθενείας, δέχεται ὥς περισσότερον πιθανὴν τὴν ἀσθένειαν ἐκείνην διὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν περισσότερα συμπτώματα. Κάνει δηλαδὴ δοκιμαστικὴν διάγνωσιν, ἢ ὁποία θὰ ὑποστηρικθῇ, ἐφ' ὅσον ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀσθενείας τὴν ἐνισχύσῃ.

5. Τέλος μία λύσις γίνεται ἀποδεκτὴ, ἐφ' ὅσον ἱκανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ προβλήματος.

Ἐνα παράδειγμα ὁρθῆς μεθόδου σκέψεως εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Εἰσερχόμενος ἓνας εἰς τὸ δωμάτιόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε κλειδώσει βλέπει τὰ πράγματά του ἄνω κάτω. Κάποιος εἰσῆλθε ἐδῶ μέσα, λέγει. Ἀκολουθῶς τοποθετεῖ τὸ πρόβλημα ἐρωτῶν πρὸς ποῖον σκοπὸν εἰσῆλθε; Ὑποθετικαὶ λύσεις εἶναι: α) διὰ νὰ ἀστειοθῇ, β) διὰ νὰ κλέψῃ. Δεχόμενος ὥς πιθανωτέραν τὴν αἰτίαν «διὰ νὰ κλέψῃ» προχωρεῖ εἰς τὴν ἐρευναν. Ἄν ἴδῃ ὅτι λείπει τὸ ὥρολόγι του, τὰ χρήματά του καὶ μερικὰ ἄλλα πράγματα τότε δέχεται τὴν λύσιν ὅτι εἰσῆλθε κλέπτης.

Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος τῆς σκέψεως, ἀλλὰ δὲν τὴν ἀκολουθοῦμε πάντοτε. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἐχρησιμοποιοῦν περισσότερον τὴν σκέψιν των θὰ ἔλυον ἐπιτυχῶς πολλὰ ἐκ τῶν προβλημάτων των καὶ δὲν θὰ κατέλγουν εἰς συμπεράσματα ἀπὸ μεμονωμένα παραδείγματα, ὅπως π.χ. συνέβη μὲ ἐκείνον ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἐπῆρε ἕναν ἐργάτη ποῦ εἶχε χρυσὸ δόντι καὶ ἦτο ἀκατάλληλος, ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλοι οἱ ἐργάται μὲ χρυσὰ δόντια εἶναι ἀκατάλληλοι. Ἀποτελεῖ γεγονός ὅτι σημειοῦται πρόοδος μόνον ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄτομον κάνει ὅτι κάνει μὲ ἐνεργὸν τὴν σκέψιν του. Σκεφθῆτε λοιπὸν πόσον ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι πολὺτιμος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐφ' ὅσον ἀσκῇ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιῇ ὁρθῶς τὸ λογικόν του, ὅταν εὐρίσκεται πρὸ τῶν καθημερινῶν δυσκολιῶν τῆς ζωῆς.

Ἡ συνήθεια. Ἐν ἄλλο ἐπίσης σοβαρὸν σημεῖον εἰς τὴν μάθησιν εἶναι ἡ ἀπόκτησις καλῶν συνθηγιῶν. Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι ὅταν ἡ μάθησις γίνεται αὐτόματος, ὅπως ἡ ἀντανάκλασις, τότε καθίσταται συνήθεια. Πᾶσα δὲ μάθησις ἀπὸ τὰς ἀπλὰς κινητικὰς ἀποκρίσεις μέχρι τῶν συνθέτων διαθέσεων, ὅπως ἡ ὁκνηρία, ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ φιλοσοφία περὶ ζωῆς, δύνανται νὰ καταστοῦν συνήθειαι.

Μερικὰ ἐκ τῶν καλῶν πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς συνθηγιᾶς εἶναι ὅτι περιστέλλεται τὸ ποσοὺν τῆς καταβαλλομένης προσοχῆς, περιστέλλεται ἡ κούρασις καὶ ἀπλοποιοῦνται αἱ κινήσεις. Ὁ ἄνθρωπος π.χ. εἶναι δυνατόν νὰ σηκώνεται κατὰ συνήθειαν μίαν ὥρισμένην ὥραν, νὰ ἐνδύεται κατὰ συνήθειαν, νὰ τρώγῃ κατὰ συνήθειαν καὶ νὰ ἐκτελῇ κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐργασίαν του κατὰ συνήθειαν.

Καλὰ καὶ κακὰ συνήθειαι. Συχνὰ λέγεται ὅτι εἶναι εὐκολώτερος ὁ σχηματισμὸς τῶν κακῶν συνθηγιῶν παρὰ τῶν καλῶν. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀληθές. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περιπτῶσιν ἀπαιτεῖται ἄσκησις, ἐπὶ πλέον δὲ δέον νὰ ὑπολογισθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἱκανοποιήσεως ἢ ἐνοχλήσεως τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἡ ἄσκησις. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ νέοι συνηθίζουν νὰ καπνίζουν καὶ νὰ βλασημοῦν εἶναι διότι ἀσχοῦνται εἰς αὐτὸ καὶ διότι αἰσθάνονται εἰς ἕνα μέγαλον βαθμὸν εὐχαρίστησιν. Ἄν τὸ παιδί αἰσθάνεται τὴν ἰδίαν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀριθμητικῆς καὶ ἐργασθῇ εἰς αὐτὴν μὲ ἐπιμονήν, θὰ καταστήσῃ τὴν

μάθησιν αὐτὴν τόσον αὐτόματον ὅσον καὶ τὴν προηγουμένην. Εἶναι λοιπὸν σημαντικὸν ἂν διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως προβάλλωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ μάλιστα τὸν νέον τὰς σημαντικὰς ἀξίας καὶ τὰ πρότυπα τῆς ζωῆς καὶ τὸν παρακινεῖν νὰ τὰ οἰκειοποιήσῃ.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν συνηθειῶν. Ἀφοῦ τόσον σημαντικὴ εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ συνηθεια, ὥς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας μερικοὺς κανόνες ποὺ θὰ διευκολύνουν τὸν σχηματισμὸν αὐτῆς :

Ὁ πρῶτος κανὼν εἶναι : **Ἀρχίσατε μὲ ὅσον τὸ δυνατόν ἰσχυροτέραν καὶ ἀποφασιστικὴν πρωτοβουλίαν.** Ἄν ξεκινήσετε μὲ μισὴ καρδιά μὴν περιμένετε νὰ στερεωθῇ ἡ συνηθεια. Αὐτὸς ὁ λόγος δικαιολογεῖ τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἐπισήμους ὑποσχέσεις ποὺ ὀχυρώνουν τὸ ἄτομον ἐναντίον τῆς ὀχληρᾶς ἐργασίας καὶ τῶν διασπαστικῶς ἐνεργούντων ἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν τῶν μετέπειτα ἡμερῶν.

Ὁ δεῦτερος κανὼν εἶναι : **Οὐδέποτε νὰ ἐπιτρέπετε μίαν ἐξαίρεσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς νέας συνηθείας.** Ἰδίως κατὰ τὰς πρώτας βαθμίδας τῆς συνηθείας μία ἐξαίρεσις θὰ κατὰστρέψῃ τὰ ἀποτελέσματα μακρᾶς ἀσκήσεως.

Εἰς τὴν περίπτωσιν μάλιστα κατὰ τὴν ὁποίαν θέλομεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν μιᾶς κακῆς συνηθείας ἀποτελεῖ ἡ ἐξαίρεσις τὸν σχηματισμὸν τῆς σκέψεως : «Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἐκριζωθῇ ἡ συνηθεια», ὁπότε τὰ πάντα ἐχάθησαν.

Ὁ τρίτος κανὼν εἶναι : **Μὴ ἀναβάλλετε.** Ὁ ἄριστος χρόνος διὰ τὴν νέαν σας ἀπόφασιν εἶναι τώρα, εἴτε εἶναι 3 Ἰανουαρίου εἴτε 26 Δεκεμβρίου. Καὶ ὁ ἄριστος χρόνος διὰ νὰ ἀρχίσετε τὴν ἀσκήσιν εἶναι ἀμέσως τώρα. Ἡ ἀναβολὴ διὰ νὰ ἀρχίσετε τὴν Δευτέραν ἢ τὸ Νέον Ἔτος ἀποτελεῖ ἓναν τρόπον διὰ νὰ μὴ ἀρχίσετε ποτέ. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ἀναβάλλετε εἶναι τὸ ὅτι πραγματικῶς δὲν θέλετε τὴν ἀλλαγὴν. Ἄν ἀποφασίσετε ὅτι πρέπει νὰ ἐκκλησιάξεσθε τακτικῶς, κυττάξετε πότε εἶναι ἡ πλησιεστέσα ἡμερομηνία διὰ νὰ ἀρχίσετε καὶ μὴ ἐπιτρέψετε οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν.

Ὁ τέταρτος κανὼν εἶναι : **Διατηρήσατε τὴν προσπάθειαν ζωντανὴν ἐντός σας μὲ μικρὰν καθημερινὴν ἀσκήσιν.** Αὐταὶ θεωροῦνται σήμερον αἱ καλύτεραι πρακτικαὶ ὁδηγαί ποὺ δύνανται νὰ ἐφαρμῶζονται εἴτε διὰ τὴν ἀπόκτησιν καλῶν συνηθειῶν εἴτε διὰ τὴν ἀπόσβεσιν κακῶν, ἀχρήστων συνηθειῶν ποὺ τυραννοῦν τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ ἐκπαίδεσις προσφέρει πολυτίμους ὑπηρεσίας, διότι ἀσκεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀπαραιτήτων καλῶν συνηθειῶν καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἀχρήστων, ποὺ τυχὸν βαρύνουν τοὺς μαθητὰς.

Μέχρι ποίας ἡλικίας δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ μανθάνῃ ; Ἀνεπτύχθησαν ἀνωτέρω δύο θεμελιώδους σημασίας μαθήσεις, ἥτοι ἡ ἐκμάθησις τῆς μεθόδου σκέψεως καὶ τῆς μεθόδου ἀποκτήσεως συνηθειῶν. Εἶναι δὲ νομίζομεν αὐταὶ ἱκαναὶ διὰ νὰ δεῖξουν τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς μαθήσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς διατηρήσεως τῆς κληρονομίας, τῆς προόδου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀγαθῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐνηλίκων ἐπὶ τῆς νέας γενεᾶς.

Γεννάται όμως το ερώτημα: Μέχρι ποίας ηλικίας είναι δυνατή ή μάθησις εις τὸν ἄνθρωπον; Μήπως περιορίζεται εις τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν μόνον ηλικίαν;

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ μεγαλύτερον ποσὸν μαθήσεως ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος πολὺ ἔνωρίς. Ἀποκτᾷ τὴν συνήθειαν νὰ εἶναι κοινωνικῶς εὐχάριστος ἢ τὸ ἀντίθετον, νὰ εἶναι αἰσιόδοξος ἢ ἀπαισιόδοξος, νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν ἢ νὰ ψεύδεται, νὰ εἶναι ἠθικός. Στατιστικαὶ μελέται ἔδειξαν ὅτι περισσότεροι ἀπὸ 50 % ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ ἐκκλησιάζονται πρὸ τῆς ηλικίας τῶν 16 ἐτῶν.

Ἡ περίοδος πρὸ τῶν 20 ἐτῶν θεωρεῖται σπουδαιότερα διὰ μερικὰς ἂν ὄχι βλας τὰς μαθήσεις. Ἐνας μετὰ τὴν ηλικίαν τῶν 20 ἐτῶν δύναται νὰ μάθῃ μίαν ξένην γλῶσσαν, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ξενικὴν προφοράν. Ὡσαύτως πολὺ δυσκόλως, ἀδιάφορον πόσα χρήματα ἔχει, δύναται ἕνας νὰ μάθῃ νὰ ἐνδύεται μὲ κομψότητα μετὰ τὴν ηλικίαν αὐτὴν.

Ὡς πρὸς τὴν κατάλληλον ηλικίαν ἀποκτήσεως τῶν μαθησέων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ ἐπάγγελμα διάφορα γινώμει ὑπάρχουν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ δευτέρα καὶ τρίτη δεκαετία τῆς ηλικίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν αἱ καταλλήλοτεροι.

Μερικοὶ πιστεύουν ὅτι εἰς τὴν ηλικίαν τῶν 30 ἐτῶν ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει στερεωθῇ ὥσάν γύψος καὶ ποτὲ πλέον δὲν πρόκειται νὰ μαλακώσῃ. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι αἱ περισσότεραι τῶν συνηθειῶν μας ἀποκτῶνται ἔνωρίς. Δύναται ὅμως νὰ σημειωθῇ μεταβολὴ ὅταν προκύβουν νέαι ἀνάγκαι, ὅπως εἰς περιπτώσει θανάτου ἢ ἀτυχήματος εἰς τὴν οἰκογένειαν, ὁπότε μεταβάλλομεν συνηθείας καὶ τρόπον ζωῆς. Μανθάνομεν νὰ προσαρμοζώμεθα εἰς τὰς νέας ἀνάγκας τῆς ζωῆς ἂν καὶ τοῦτο ἀπαιτεῖ σημαντικὴν ψυχικὴν ἔντασιν. Ἐχει ἀποδεχθῇ ὅτι ἡ ἱκανότης πρὸς μάθησιν ἐξακολουθεῖ μὲ μικρὰν μείωσιν ἕως καὶ μετὰ τὴν μέσνην ηλικίαν, οὐδέποτε δὲν παύει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔστω καὶ μειωμένη.

Ἀδιστακτικῶς λοιπὸν ὑποστηρίζομεν ὅτι καὶ οἱ ηλικιωμένοι δύναται νὰ μάθουν γράμματα, δύναται νὰ ἀποκτήσουν νέας συνηθείας καὶ νὰ παραιτηθοῦν παλαιωτέρων. Ὡστε δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐνηλίκων μὲ τὴν πίστιν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι κατορθωτόν. Καὶ ἥδη ἄς ἐξετάσωμεν, *διατί χρειάζεται ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων καὶ πῶς δύναται αὕτη νὰ ἐπιτευχθῇ.*

.*.*

Διατί εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων.

Οἱ σπουδαιότεροι λόγοι τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐνηλίκων εἶναι πρῶτον τὸ συμφέρον τῶν ἰδίων, ὥστε νὰ δυνηθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν πολὺπλοκον ζωὴν νὰ προσαρμοσθοῦν καὶ νὰ ἀναπροσαρμοσθοῦν. Δεύτερον διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεώς των οἱ ἐνήλικοι θὰ ἀσκήσουν ἐνεργητικωτέραν ἐπίδρασιν εἰς τὰ παιδιὰ των, εἰς τὴν νέαν γενεάν.

Ἄλλα χῶραι ἔχουν νὰ ἐπαδείξουν τὴν ποσότητα, τὸν ὄγκον, τὴν ὀλικὴν δύ-

ναμιν, ἡ δὲ Ἑλλάς πρέπει νὰ ἀντιπαραθέσῃ εἰς αὐτὰ τὴν ποιότητα, τὸ πνεῦμα. Διὰ νὰ τὰ ἀποκτήσῃ ὁμῶς αὐτὰ χρειάζεται παιδείαν, περισσότεράν παιδείαν.

Ἀναλυτικώτερον οἱ λόγοι οἱ ὅποιοι ἐπιβάλλουν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐνηλίκων καὶ ἀναγνωρίζονται γενικώτερον εἶναι οἱ ἀκόλουθοι :

1. Ἡ ἐκπαίδευσις ἀποτελεῖ τὸ κλειδί διὰ νὰ ἀπλευθερωθοῦν αἱ ἔμφυτοι δυνατότητες, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται εἰς τὰς καρδίας καὶ τὰς ψυχὰς τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐκπαίδευσις θὰ ἀνυψώσῃ τὴν ἀξίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν ἐκάστου ἀτόμου διὰ τῆς ἀποκαλύψεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν ἐν ὑπνώσει εὐρισκομένων ἐσωτερικῶν του δυνάμεων.

2. Θέλομεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ὅλας τὰς φυσικὰς πηγὰς πλούτου, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀγνοήσωμεν ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν, ἀν ἀναπτύξωμεν τὰς λανθανούσας δυνάμεις εἰς ἕκαστον ἄτομον.

3. Οἱ ἐνήλικοι θὰ καταστοῦν διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καλύτεροι Ἑλληνες πολῖται ὥστε νὰ συμμετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν λύσιν τῶν κοινῶν προβλημάτων τῆς κοινότητός των καὶ τῆς χώρας.

4. Τὸ ὑπαγορεύει ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀτόμου, ἡ ὁποία θὰ συμβῇ ἂν διευρυνθοῦν οἱ πνευματικοὶ του ὁρίζοντες ὥστε νὰ δύναται νὰ κινῆται ἐλευθέρως ἐν-τὸς αὐτῶν. Ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ ἄγνοια.

Αὐτὸ δύναται νὰ ἐκρυσθῇ μόνον ἂν βοηθήσωμεν τὸν ἄνθρωπον νὰ βοηθήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, ἂν δηλαδὴ δώσωμεν εἰς αὐτὸν ἐκπαίδευσιν.

Ὁ ἀναλφαβητισμός.

Τὸ πρῶτον βῆμα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐνηλίκων περιλαμβάνει τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Ὑπολογίζεται δὲ σήμερον ὅτι τὰ δύο τρίτα τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου εἶναι ἀναλφάβητοι, ἥτοι ἀνίκανοι νὰ διαβάσουν καὶ νὰ γράψουν. Οἱ περισσότεροι δὲ τῶν ἀγραμμάτων εὐρίσκονται κατὰ κανόνα εἰς ἀγρο-τὶκὰς περιφερείας.

Τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἔχει τὴν βάσιν του εἰς κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ αἷτια τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν διὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸν ἀναλφαβητισμὸν ἀποτελεσματικώτερον. Μερικὰ ἐκ τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται οἱ ἀγράμματοι εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

1. Τὸ χαμηλὸν εἰσοδήμα, ἡ πτώχεια ἀναγκάζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀφιερῶνουν τὸν χρόνον καὶ τὰς δυνάμεις των διὰ τὴν ἐξασφάλισιν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν τροφῆς, ἐνδυμασίας καὶ κατοικίας καὶ νὰ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

2. Τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον ζωῆς περιστέλλει τὴν ζωικότητα τοῦ λαοῦ. Ὁ μέσος ὁρὸς ζωῆς ἐλαττοῦται, αἱ ἀσθένειαι καὶ οἱ θάνατοι εἶναι συχνότεροι, ἐξαιρετικῶς μεγάλη εἶναι ἡ θνησιμότης κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

3. Ἡ ζωὴ ἀντιμετωπίζεται κατὰ ἓνα τρόπον μοιρολατρικὸν καὶ ἡ προσωπικὴ προα-τοβολία περιορίζεται.

4. Αἱ κοινωνικαὶ ἐπαφαὶ εἶναι περιορισμέναι καὶ ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν προσεγγί-ζεται διὰ τοῦ προφορικοῦ μόνον λόγου, ἐφ' ὅσον οἱ ἀγράμματοι δὲν δύναται νὰ χρησιμο-ποιήσουν τὸν ἔντυπον.

Ἀπὸ τὴν βραχεῖαν αὐτὴν ἀνασκόπῃσιν τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς

καταστάσεως τῶν ἀγραμμάτων, ἀποβαίνει φανερόν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνγλίκων ἔχει μεγάλην σημασίαν, διότι ὁ ἀγράμματος διαθέτει ὀλίγα μέσα, ἐνῶ ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀντιμετωπίσῃ μεγάλας ἀνάγκας.

Λόγῳ τῶν ὥς ἄνω μνημονευθεισῶν ἐμποδιῶν τὸ μέγα στίγμα πού ἀποτελεῖ διὰ τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν ὁ ἀναλφαβητισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου καὶ μάλιστα εἰς μέγαν βαθμόν. Ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν οἱ γειτονικοὶ μας λαοὶ εἶναι :

Εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν ὑπολογίζονται οἱ ἀναλφάβητοι εἰς 32 %.			
» » Βουλγαρίαν	τὸ	1934	» 31.4 %.
» » Τουρκίαν	»	1951	» 70 %.
» » Αἴγυπτον	»	1937	» 93 %.
» » Ἰταλίαν	»	1931	» 21.6 %.

Εἰς τὴν χώραν μας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄνω τῶν 10 ἐτῶν ἀναλφαβήτων ὑπολογίζεται εἰς 24 %, ἂν δὲν συνυπολογισθῇ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμιαναλφαβήτων, ἥτοι τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα δὲν ἐφοίτησαν πέραν τῆς Γ' ἢ Δ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, τότε τὸ ποσοστὸν ἀνέρχεται εἰς 37—40 %.

Ἡ στατιστικὴ κατὰ τὰς διαφόρους ἀπογραφὰς ἔχει διὰ τὴν χώραν¹ μας οὕτω :

1870	ἀγράμματοι	82 %	ἐπὶ πληθυσμῷ πασῶν τῶν ἡλικιῶν
1907	»	66 %	» » » » »
1920	»	58 %	» » » » »
1928	»	50 %	» » » » »
1951	»	32 %	» » » » »
1951	»	24 %	ἐπὶ πληθυσμοῦ 10 ἐτῶν καὶ ἄνω

Αἱ κύριαι δυσκολίαι ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐνγλίκων. Ἀφοῦ ἡ κατάστασις δὲν εἶναι εὐχάριστος διὰ τὴν χώραν μας ὥς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἀφοῦ ἤδη ἔχομεν ἀποδυσθῇ εἰς τὸν ἄγωνα, ὅστις θὰ εἶναι μακρὸς καὶ ἔχει ἀνάγκην τῶν προσπαθειῶν ὅλων μας, ἃς ἐξετάσωμεν ποῖαι εἶναι αἱ κύριαι δυσκολίαι τῆς ἐκπαίδευσως τῶν ἐνγλίκων.

Θὰ μνημονευθοῦν ὀλίγα ἐκ τῶν μεγάλων αὐτῶν δυσκολιῶν.

1. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὴν ἐκπαίδευσιν πολὺν δύσκολον καὶ ἀνωτέραν τῶν δυνάμεών των. Αὕτῃ ἡ παράδοσις πρέπει νὰ ὑπερνικηθῇ, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ μεταβληθοῦν αἱ ἀντιλήψεις ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων.

2. Ἡ μάθησις ἀπαιτεῖ νὰ μὴν εἶναι καταπεπονημένον τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα. Συνήθως ὅμως οἱ ἐνγλικοὶ ἀγράμματοι προσέρχονται εἰς τὸ σχολεῖον κουρασμένοι καὶ πρέπει νὰ ὑποστοῦν τὴν ἐντασιν τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ διδασκαλία, ἡ σκέψις, ἡ μελέτη. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ αἰσθημα αὐτοῦ τοῦ καμάτου καὶ τῆς ἀνεπαρκείας των ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸ φάσμα τῶν πειζουσῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν.

3. Ὁ ἐνγλικὸς αἰσθάνεται κάποιαν ἐντροπὴν νὰ καθήσῃ εἰς τὸ θρανίον καὶ νὰ γίνῃ μαθητής. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ αἰτία κουτσομπολιοῦ εἰς βάρος του μετὰ τῶν γνωστῶν του.

4. Ὑπάρχει κάποια δυσπιστία εἰς τὴν χρησιμότητα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἥ ὁποία φθάνει ἐνίοτε μέχρι τῆς ἀντιλήψεως ὅτι οἱ σπουδασμένοι ἀποτελοῦν παρὰ-σита τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ.

Αἱ δυσκολίαι αὗται εἶναι σημαντικαὶ καὶ ὅμως πρέπει νὰ ὑπερνικηθοῦν, διότι ὅπως ἐτονίσθη ὁ ἀναλφαβητισμὸς συνδέεται μὲ τὴν ἀγνοίαν, τὴν στενότητα τοῦ πνευματικοῦ ὁρίζοντος, τὴν ἀσθένειαν, τὴν πτώχειαν καὶ ὅλας τὰς ἄλλας κα-κὰς συνηθείας πού πηγάζουν ἀπὸ αὐτά. Διὰ νὰ ἀναμείνωμεν δὲ καλλιτέρας ἡμέ-ρας εἰς τὸν τόπον μας ὄχι μόνον ὁ ἀναλφαβητισμὸς πρέπει νὰ ἐκλείψῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ προχωρήσωμεν πέραν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων.

Ἡ πέραν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ἐκπαίδευσις.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι: Εἰς τί θὰ ἀποβλέπῃ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων πέραν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ;

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὸ περιεχόμενον τοῦ προγράμματος ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐνηλίκων διαιρεῖται εἰς κατηγορίας, ἧτοι: Νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ἐπαγγελματικῶς καλύτερος, νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικὴν του κατάστασιν, νὰ γίνῃ καλύτερος Ἀ-μερικανὸς πολίτης διὰ τῆς συμμετοχῆς καὶ ἀναλήψεως εὐθυνῶν, νὰ βελτιώσῃ τὰς σχέσεις του μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, νὰ ἀποκτήσῃ ὁμαδικὰ συμφέροντα διὰ τὴν κοινότητα καὶ τὴν χώραν του καὶ τέλος νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ τὸν κατονοήσῃ.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐνηλίκων πρέπει κατὰ τὰ ὑποστηριζόμενα καὶ ὑπὸ τῆς UNESCO νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὰ ἀκόλουθα:

1. *Νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ἀγνοία.* Κυρία ἐπιδίωξις εἶναι ἡ καταπολέμησις τῆς ἀγνοίας καὶ ἡ διευρύνσις τοῦ πνευματικοῦ ὁρίζοντος, ἧτοι:

α. *Νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν,* πού θὰ βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπον νὰ ζήσῃ περισσότερον εὐφυῶς, μὲ περισσότεραν εὐτυχίαν καὶ νὰ καταστῇ πε-ρισσότερον δημιουργικὸς.

β. *Νὰ γνωρίσῃ τὴν ἱστορικὴν του κληρονομίαν* καὶ νὰ τρέφῃ τὸν ὀφειλόμενον σεβα-σμὸν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας του. Νὰ ἀποκτήσῃ τὴν δέουσαν εὐαίσθησιν ἔναντι τῶν ἀξιών τοῦ πολιτισμοῦ μας.

2. *Νὰ καταπολεμηθῇ ἡ πτώχεια.* Ἀναγνωρίζεται ὡς ἀπαραίτητος ἡ περισσότερα καὶ καλυτέρα παραγωγὴ ὅπως καὶ ἡ αὐξήσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν ἀνθρώπων. Διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν ὅμως αὐτὰ πρέπει:

α. *Νὰ ἐπιτευχθῇ ἓνα λογικὸν μέσον εἰσόδημα ζωῆς,* διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἱα-νοτήτων τῶν ἀνθρώπων.

β. *Νὰ κατανικηθῇ ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀδράνεια* ἐκείνων πού δέχονται τὴν οἰκονομικὴν μοιρολατρείαν.

3. *Νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ἀσθένεια.* Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι καλυ-τέραν ὑγείαν καὶ νὰ εἶναι περισσότερον εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ζωὴν. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο δεόν:

α. *Νὰ ἐνδιαφερθοῦν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν.*

β. *Νὰ κατανοήσουν τὴν ἀνάγκην τῆς ὑγιεινῆς ψυχαγωγίας κατὰ τὰς ἐλευθέρους ὥρας.*

γ. *Νὰ γνωρίζουν στοιχειώδη πράγματα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγείας, πρακτικὰς με-*

θόδους διὰ τὴν πρόληψιν τῶν ἀσθενειῶν καὶ τὴν παροχὴν πρῶτων βοηθειῶν καὶ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν καθαριότητα.

δ. Νὰ ἀποκτῇσουν τὸ ὑψηλὸν ἰδεῶδες νὰ κάμουν τὸ σπίτι των κέντρον ὑγείας.

4. *Νὰ καταπολεμηθῇ ἡ φιλανθρία καὶ ἡ διαφθορά.* Τοῦτο θὰ κατορθωθῇ ἂν ἐπιτευχθοῦν τὰ ἀκόλουθα :

α. Ὁ καθένας νὰ κατανοήσῃ ὅτι ἀποτελεῖ μέλος στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ ὅτι ἐν μέλος τῆς κοινωνίας δὲν δύναται νὰ εὐτυχῇ συνεχῶς ἂν τὰ ἄλλα μέλη τῆς δυστυχοῦν.

β. Νὰ διδαχθῇ ἡ τέχνη νὰ ζοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀρμονικῶς μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

γ. Νὰ κατανοηθοῦν αἱ διαφοραὶ ἀξίαι τῆς ζωῆς, τὰ ἰδανικά καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν αἱ κατάλληλοι διαθέσεις.

δ. Νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ πατριωτισμός, ἡ ἀγάπη δηλαδὴ πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ ὑπερηφάνεια διότι ἀνήκομεν καὶ ζῶμεν εἰς τὴν ἐνδοξον αὐτὴν χώραν. Ὅπως ἐπίσης νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ σεβασμός πρὸς τὴν ἐκάστοτε κυβερνήσιν καὶ ἡ ὑπακοή πρὸς τοὺς νόμους.

ε. Νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἱκανότης ἐκλογῆς καλῶν ἀρχηγῶν καὶ ἡ διάθεσις νὰ τοὺς ἀκολουθῶμεν.

στ. Νὰ συμμετέχουν ὅλοι εἰς κοινὰς ὑποθέσεις συνεργαζόμενοι προθύμως.

Διαπιστώσεις καὶ πορίσματα.

Ἕνας λαός, ὅπως εἶναι ὁ Ἑλληνικός, μετὰ τόσα δικαιώματα καὶ τίτλους μακρῶν καὶ σκληρῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν διὰ τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἡ πατρις, ἡ τιμή, ἡ θρησκεία, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν κληρονομίαν, διὰ νὰ ζήσῃ συγκαταλεγόμενος μεταξὺ τῶν πολιτισμένων λαῶν τοῦ κόσμου καὶ διὰ νὰ δημιουργήσῃ κάτι τὸ ἀξιόλογον ἔχει ἀνάγκην περισσοτέρας παιδείας.

Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅσον δυσάρεστον καὶ ἂν εἶναι τοῦτο ὅτι ἡ στάθμη τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας σήμερον δὲν εὑρίσκεται εἰς ἱκανοποιητικὸν σημεῖον, ὅταν περίπου 40 % δὲν γνωρίζουν, ὥς καὶ ἄνωτέρω ἐλέγχθη ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἢ ἐφοίτησαν εἰς δλίγας μόνον τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Εἶναι δεκτὸν ὅτι ἡ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ στηριχθῇ ἡ ἀνοδος τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου εἶναι ἡ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναλφαβήτων καὶ ἡ ἀποκτησις ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῆς μορφώσεως τῆς παρεχόμενης ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Πέραν δ' αὐτῆς τῆς βασικῆς μορφώσεως ἀναγνωρίζεται ὅτι αἱ ἀνάγκαι τῆς σημερινῆς ζωῆς ἐπιβάλλουν πρόσθετον μόρφωσιν ἢ μᾶλλον ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων, ὅπως συνηθίζεται αὐτὴ νὰ λέγεται.

Ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Τὰς ἀνάγκας αὐτὰς διεπίστωσαν ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἄνδρες δραστήριοι, εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἀναγνωρίσαντες τὴν σημασίαν τῆς παιδείας προέβησαν εἰς τὴν ἰδρύσιν Συλλόγων μετὰ σκοπὸν τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἰδρύσεως νυκτερινῶν σχολείων καὶ βιβλιοθηκῶν, διὰ τῆς ὁργανώ-

σεως διαλέξεων και παραστάσεων. Μεταξύ τῶν Συλλόγων τούτων συγκαταλέγονται ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσὸς (1865), ἡ Ἑταιρεία Φίλων τοῦ Λαοῦ (1865), ὁ Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων, ὁ Πειραϊκὸς Σύνδεσμος, ὁ Σύλλογος Καταπολεμήσεως Ἀναλφαβητισμοῦ Πατρῶν και ἄλλοι. Παρουσιάσθησαν ἐπίσης μεγάλοι εὐεργέται τῆς Παιδείας, ὅπως ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Συγγρός, ὁ Σίνας, ὁ Ἀνάργυρος και ἄλλοι, οἵτινες διέθεσαν τὴν περιουσίαν των διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Παιδείας και πρὸς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται μέγας σεβασμὸς και εὐγνωμοσύνη, ὅπως ἐπίσης ὀφείλεται και εἰς τοὺς συλλόγους τοὺς ἐργασθέντας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διὰ τὴν ὄντως ἐθνικὴν δρασίν των.

Ὁφείλομεν ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ὑπῆρξε περαιομένη, διότι δὲν ὑπεστηρίχθη δεόντως. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ μέγα πρόβλημα παρέμεινε πρόβλημα ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἐκτάσει. Ὡς ἀναλογισθῶμεν τὰ θαύματα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅπου ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία διωργάνωσε τὴν Ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ ἀρμόδιος γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς εἰς ἑκθεσίῳ του γράφει:

«Ἐν Αἰγύπτῳ παρατηρεῖται τοῦτο τὸ ἰδιαιτέρον. . . Πάντες οἱ πάροικοι διέτηρσαν τὴν γλῶσσαν των, τὴν θρησκείαν των, τὸν ἐθνισμόν των και γενικῶς τὰ Ἑλληνικὰ ἥθη και ἔθιμα. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία πολὺ συντείνει εἰς τὴν προκοπὴν και ἐθνικὴν διατήρησιν τῶν ὁμογενῶν. Θεωρεῖται δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἀποτέλεσμα τῆς πρωτοβουλίας τῶν κοινῶν τήτων, τῶν μεγάλων εὐεργετῶν και τῆς ἐκκλησίας».

Ἄν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ὑπῆρξαν τόσον καρποφόρα εἰς τὸν ἀπόδημον Ἑλληνισμόν, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ταῦτα ὑπῆρξαν περιορισμένα και σποραδικά. Μεταπολεμικῶς ἡ ἑκτασις τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας εἰς τὸν τομέα τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως ἐσημείωσε σημαντικὴν πρόοδον, διὰ τῆς προσθήκης εἰς τὰς παλαιὰς μορφωτικὰς ὁργανώσεις και νέων, ὅπως τοῦ «Βασιλικοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος», τῆς «Προνοίας Βορείων Ἐπαρχιῶν», τῆς «Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν», τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτὸς και ἄλλων θρησκευτικῶν ὁργανώσεων. Ἰδιαιτέρως δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ συμμοριτοπολέμου ἀτομικὴ πρωτοβουλία ἀνωτέρων στελεχῶν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἥτοι Ἐπιθεωρητῶν και Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν, οἱ ὅποιοι ἀνεγνώρισαν τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος και ὑπεδαίλισαν εἰς τοὺς διδασκάλους τὸ χρέος των ἔναντι τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ και ἀπὸ κοινοῦ ἀνέλαβον τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ και τὴν ἐξύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ. Ἀντιληφθέντες οὗτοι τὴν μεγάλην ὀχύτητα τοῦ προβλήματος ἀφιέρωσαν τὰς δυνάμεις των και ἀνέλαβον δωρεάν διὰ τῆς λειτουργίας νυκτερινῶν σχολείων τὴν μόρφωσιν τῶν νέων και ἐνηλίκων μὴ φεισθέντες κόπων και θυσιῶν.

Τὸ ἔργον τοῦτο τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως ὀφείλομεν ἰδιαιτέρως νὰ ἐξάρωμεν ὅχι μόνον διὰ τὰ σημειωθέντα ἀποτελέσματα εἰς μεγάλην ἑκτασιν, ἀλλὰ και διότι διεδόθη και κατέστη κοινὴ συνείδησις ὅτι τὸ

Ἕθνος διὰ τὴν συνέχισιν τὸν μεγάλον δρόμον τῶν πανενδόξων προγόνων του, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμῆνῃ εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας. Ἐγγιγαντώθη οὕτω ἡ ἀντίληψις ὅτι εἶναι ὑποχρέωσις καὶ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ Κράτους νὰ καταπολεμηθῇ ἡ ἀσθένεια αὕτη. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ διὰ τοὺς κόπους καὶ τὰς θυσίας των εἰς τὸν τομέα αὐτὸν εἶναι οἱ μεγάλοι τοῦ Ἕθνους εὐεργέται καὶ εἶναι ἄξιοι εὐγνωμοσύνης.

Ὁ ἀγὼν ὅμως οὗτος δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν μόνον πρωτοβουλίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Κράτος. Ἄς στραφῶμεν λοιπὸν νὰ ἴδωμεν τί ἔκανε τὸ Κράτος διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς στάθμης τῆς βασικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ.

Αἱ ἐνέργειαι τοῦ Κράτους. Εὐρεθὲν τὸ Κράτος ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς θλιβεραῆς καταστάσεως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἠναγκάσθη κατὰ τὸ παρελθὸν νὰ προέλθῃ εἰς τὴν λήψιν νομοθετικῶν μέτρων διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Αἱ σοβαρώτεραι ὅμως προσπάθειαι αὐτοῦ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ 1954, ὅτε ἀντιληφθὲν τοῦτο τὴν μεγάλην του παράλειψιν κατὰ τὸ παρελθὸν κατέβαλε μίαν σημαντικὴν προσπάθειαν καὶ τὸ ἔτος 1954 ἐψήφισε τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 3094 ἐδικὸν Νομοθετικὸν Διάταγμα «Περὶ μέτρων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ».

Μὲ τὸ νομοθετικὸν τοῦτο μέτρον ἐλήφθη πρόνοια διὰ τὴν παρεμπόδισιν τῆς διαρροῆς τῶν φοιτῶντων μαθητῶν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον πρὸ τῆς ἀποφοιτήσεώς των ἐξ αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐλήφθη πρόνοια διὰ τὴν ἰδρυσιν νυκτερινῶν σχολείων πρὸς φοίτησιν τῶν νέων καὶ νεανίδων ἡλικίας 14—20 ἐτῶν, οἱ ὅποιοι ἢ δὲν ἐφοίτησαν κατ' ὀλοκληρίαν εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἢ ἐφοίτησαν εἰς τινὰς μόνον τῶν τάξεων αὐτοῦ. Ἡ ἰδιαίτερα μέριμνα διὰ τὴν ἡλικίαν αὐτὴν τῶν 14—20 ἐτῶν μὲ σκοπὸν ὄχι μόνον τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, τὴν ἐκμάθησιν δηλαδὴ γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως ἀλλὰ καὶ τὴν παροχὴν ὀλοκληροῦ τῆς ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου διδασκομένης ὕλης, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον μεγάλο βῆμα διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς μορφωτικῆς στάθμης τοῦ λαοῦ μας, διὸ καὶ τὸ Νομοθετικὸν τοῦτο Διάταγμα δρῶντι ὅτι μετὰ παρέλευσιν ὀκταετίας ἀπὸ τῆς ἰσχύος του οὐδεὶς θὰ δικαιούται νὰ διευθύνῃ ἐπιχείρησιν ἢ βιοτεχνικὸν κατάστημα ἢ στερεῇται ἀπολυτηρίου Δημοτικοῦ σχολείου. Τέλος προβλέπει τὴν ἰδρυσιν σχολείων ἀναλφαβήτων διὰ τοὺς ἐνηλίκους, ὅπως καὶ διὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν αὐτῶν. Τὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ἀναθέτει τὸ νομοθετικὸν τοῦτο μέτρον εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν Ἀναλφαβήτων ἐδρεύουσαν εἰς Ἀθήνας ὡς καὶ εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένας Νομαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς τὰς ἰδρυμένας εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν Νομῶν. Καθίσταται φανερόν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης συνθέσεως τῶν ἐπιτροπῶν ἐπιθυμία εἶναι νὰ χρησιμοποιηθοῦν αἱ τοπικαὶ δυνάμεις καὶ ἡ πρωτοβουλία τῶν Ἑλλήνων.

Καὶ ἤδη ἐρωτώμεθα ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νομοθετικοῦ τούτου μέτρου; Θὰ παραθέσωμεν ὀλίγα στατιστικὰ στοιχεῖα διὰ νὰ καταδειχθοῦν τὰ ἐπιτευχθέντα:

Έτος	σχολεία	σύνολ. μαθητών	ἄρρ.	θήλεις	διδάξαντες
1951—52	93	5.500	4.965	535	—
1952—53	387	7.500	6.600	900	—
1953—54	2.289	66.727	44.272	22.455	2.342
1954—55	2.863	110.437	46.365	60.072	3.200
1955—56	2.199	85.828	36.339	49.489	2.952

Βεβαίως οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἱκανοποιητικοί, διότι ὁ ἀναλφαβητισμὸς περιορίζεται σημαντικῶς (6 %), ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν 136.000 ἀναλφαβήτων νέων καὶ νεανίδων τῶν ἡλικιῶν 14—20 ἐφοίτησαν κατὰ μέγιστον εἰς τὰ λειτουργήσαντα νυκτερινὰ σχολεῖα 110.435. Οὕτω ὅχι μόνον καταπολεμεῖται ὁ ἀναλφαβητισμὸς, ἀλλὰ παρέχεται εἰς τοὺς φοιτῶντας εἰς τὰ νυκτερινὰ ταῦτα σχολεῖα ἡ τοῦ Δημοτικού σχολείου ἐκπαίδευσις.

Καὶ ὅταν ὅμως τὸ ἔργον τοῦτο συντελεσθῇ, ὑπολείπεται μέγας εἰσέτι ἀγών, διότι παραμένουν 1.403.000 περίπου Ἑλληνες ἀναλφάβητοι ὑμφοτέρων τῶν φύλων, ἥτοι 20 % περίπου.

Ἰσχύοντες	Σύνολον	Ἀναλφάβητοι	Ποσοστὸν
20 ἐτῶν καὶ ἄνω	2.058.000	330.000	16.2
20—39	1.056.000	90.000	8.5
40 καὶ ἄνω	1.002.000	240.000	24.0
Θήλεις			
20 ἐτῶν καὶ ἄνω	2.177.000	1.073.000	50.4
20—39	1.449.000	358.000	31.2
40 καὶ ἄνω	1.028.000	715.000	69.6

Ἄνυπολόγιστος εἶναι ἡ εἰς χρήματα ζημία τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας λόγῳ τῆς μειωμένης ἱκανότητος τοῦ 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Συλλογισθῇτε τὸν ἐπαγγελματιαν, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἀπόφοιτος τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι ὅσας ἱκανότητας καὶ ἂν διαθέτει οὗτος δὲν δύναται νὰ τὰς χρησιμοποίησιν ἀποδοτικῶς, διότι δὲν ἔχει τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν. Συλλογισθῇτε τοὺς ἀναλφαβήτους ἀγρότας μας, οἱ ὁποῖοι δὲν δύναται νὰ βελτιώσουν τὴν παραγωγὴν, διότι εἶναι ἄγνωστοι εἰς αὐτοὺς αἱ χρησιμοποιούμενοι μέθοδοι καλλιέργειας καὶ συνεταίριστικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν προϊόντων των. Συλλογισθῇτε τὴν νοικοκυρὰν ἡ ὁποία δὲν γνωρίζει τοὺς στοιχειώδεις κανόνες τῆς ὑγιεινῆς, τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, τῆς διαίτης, τῆς διαχειρίσεως τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας.

Ὅλοι ἔχομεν φαντασίαν διὰ νὰ σκεφθῶμεν πόσα εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τῶν ὁρῶν τῆς διαβιώσεως καὶ ὑγιεινῆς, τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, ὅταν ὁ ἀναλφαβητισμὸς ἐξαφανισθῇ καὶ ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις καταστῇ

κτῆμα ὧλων τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ πλέον δὲν ληφθῇ πρόνοια διὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων.

Χρέος ὧλων μας εἶναι νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀναληφθέντα ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον σήμερον κρατοῦν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τοὺς ὤμους των οἱ δημοδιδάσκαλοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει κάθε δίκαιος ἔπαινος, ἀλλὰ ἂν παραμείνουν μόνοι εἰς τὸν ἀγῶνα ἀβοήθητοι ὑπάρχει ὁ ἄμεσος κίνδυνος νὰ καμφθοῦν. Ὅταν ζητοῦμεν θυσίας διὰ πολιτιστικούς ἀγῶνας τοῦ Ἑθνους, ὅπως εἶναι ὁ προκείμενος, αὐτὸ σημαίνει θυσίαν ὧλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄχι μόνον μιᾶς τάξεως.

Χρέος τοῦ Κράτους εἶναι νὰ χρηματοδοτήσῃ τὴν μεγάλην ταύτην προσπάθειαν. Οἱ ἐκπολιτιστικοὶ σύλλογοι τῆς χώρας ἔχουν καθήκον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἀγῶνος μὲ πίστιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Ὁ καθένας μας ἔχει ὑποχρέωσιν, ἀφοῦ ἀντιληφθῇ τὴν σπουδαιότητα τοῦ μεγάλου τούτου ἐκπολιτιστικοῦ ἀγῶνος νὰ βοηθήσῃ ἐκ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται διὰ νὰ τὸν κερδίσωμεν συντόμως καὶ ὀλοκληρωτικῶς. Ἡ Ἑλλάς, ἡ κοιτίς τοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἐφώτισεν ὅλον τὸν κόσμον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συγκαταλέγεται σήμερον μεταξὺ τῶν ὑποαναπτύκτων χωρῶν. Οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ κερδίζουν τὰς νίκας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, πρέπει νὰ ἐξαρθοῦν εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων καὶ συσπειρωμένοι περὶ τὰς Νομαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς Καταπολεμήσεως Ἀναφαβητισμοῦ, νὰ δείξουν ὅτι γνωρίζουν νὰ κερδίζουν καὶ τὰς μάχας ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ σύνθημά μας δεόν νὰ εἶναι : Ἡ χώρα τοῦ φωτὸς τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραμένῃ εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας. Ὅφείλει τὸ ταχύτερον ὅχι μόνον νὰ ἐξαλείψῃ τὸν ἀναλφαβητισμόν, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν κτῆμα πάντων τῶν Ἑλλήνων.

ΣΧΕΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΝΔΟΚΡΙΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΑΥΤΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Υπό ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ ΔΕΛΗΒΑΝΗ
Υγειονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Β' Περιφερείας Ἀθηνῶν

Αὐξησης καὶ ἀνάπτυξης δὲν εἶναι ἀπλὴ ἐπέκτασις διαστάσεων οὔτε προσθήκη βάρους. Ἀποτελεῖ ἄλλωσιν πολυπλοκωτάτων λειτουργιῶν αἵτινες χωροῦν μὲ καταπληκτικὴν νομοτέλειαν καὶ τείνουν εἰς διαφοροποίησιν καὶ διαρκὴ τελειοποίησιν ὀργάνων καὶ λειτουργικῶν ἱκανοτήτων, ὥστε τελικῶς νὰ ἔχωμεν ἕν ὥριμον σύνολον ἐνηρμοτισμένον πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ μὲ τὴν ἀρίστην ἀπόδοσιν. Ἡ ἰδιότης τῆς αὐξήσεως καὶ ἀναπτύξεως εἶναι κοινὴ δι' ὅλα τὰ ἔμβρια ὄντα. Εἶναι ἡ σειρὰ ὄλων τῶν συνθετικῶν, ἐποικοδομητικῶν καὶ ἀναβολικῶν λειτουργιῶν, αἵτινες διαμορφώνουν ἐν τῷ συνόλῳ των τὰ διάφορα στάδια τῆς πρὸς τὰ ἄνω χωρούσης ἐξελίξεως τοῦ ἀτόμου.

Οὐδὲν κύτταρον ἢ ὄργανον ἀκολουθεῖ ἀνεξάρτητον ρυθμὸν ἀναπτύξεως χωρὶς αὐτὸς νὰ εἶναι πλήρως συντονισμένος μὲ τὸ γενικὸν σχῆμα μορφολογικῆς καὶ λειτουργικῆς ἐξελίξεως.

Οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες καὶ κανόνες οἵτινες διέπουν τὰς αὐξητικὰς ἐπεξεργασίας δὲν εἶναι εἰσὶν πλήρως διηυκρινισμένοι.

Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν νὰ ταξινομήσωμεν τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκάστοτε κατὰ τὴν μελέτην τοῦ φαινομένου τῆς ὀριμάνσεως ἐνὸς ὀργανισμοῦ, θὰ συναντήσωμεν πραγματικὸν χάος ἐὰν δὲν βαδίσωμεν ἐπὶ ἱεραρχικῆς ταξινομήσεως τῶν γενικῶν νόμων, οἵτινες κυβερνοῦν τὴν αὐξησην καὶ ἀνάπτυξιν.

Ἄς ἴδωμεν τοὺς κυριωτέρους ἐκ τούτων.

Βασικὸς νόμος διὰ πᾶσαν πρὸς τὰ πρόσω χωροῦσαν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμβρίου ὄντος εἶναι ἡ *διαδοχικὴ οἰκοδόμησις*. Διὰ νὰ δημιουργηθῇ καὶ νὰ ἐμπεδωθῇ μία νέα ἰδιότης, ἡ ἀλλαγὴ μορφῆς ὀργάνου καὶ προσθήκη νέας λειτουργίας ἀπαιτεῖται προσπαρεῖς ἄλλων μορφολογικῶν καὶ λειτουργικῶν χαρακτηριστικῶν. Ἐπὶ μιᾶς λοιπὸν φάσεως προστίθεται ἡ ἐπομένῃ καὶ ἐπὶ ταύτης ἄλλη κ.ο.κ. Ὑπερπλήθους φάσεων οὐδέποτε εἶναι νοητὴ.

Ὁ νόμος οὗτος τῆς διαδοχικῆς οἰκοδομήσεως θέτει τάξιν καὶ πειθαρχίαν εἰς τὸ ὅλον φαινόμενον τῆς ἀναπτύξεως.

Ὑποχρεῶναι εἰς αὐστηράν ὑπακοὴν ὅλα τὰ ὄργανα, ὅλα τὰ κύτταρα καὶ μὲ

μὴν καταληκτικὴν προοπτικὴν μέλλοντος, τοποθετεῖ τὴν δρᾶν ἐκάστου ὥστε ὡς τελικὸν ἀποτέλεσμα καὶ συνισταμένη νὰ εἶναι ἡ μετὰβασις εἰς τὸ ἐπόμενον στάδιον. Τα πάντα τάσσονται ἀσυνείδητοι ὑπηρεταί τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἀναπαριστήσωμεν διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς μας φαντασίας τὸ θαῦμα τοῦ ὄργασμοῦ τῆς δημιουργικῆς συνεργασίας δισσεκατομμυρίων κυττάρων, ἰσθῶν, ὀργάνων καὶ συστημάτων θὰ καταληφθῶμεν ὑπὸ δέους μεγαλυτέρου ἐκείνου τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ ἐξερευνητὴς τοῦ ἀχανοῦς σύμπαντος, τοῦ ὁποῖου ἐπὶ τέλους αἱ κινήσεις καὶ οἱ νόμοι ἔχουν μὲ μεγίστην ἀκρίβειαν ὑπολογισθῇ.

Δεύτερος νόμος ἰσχύων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁργανισμῶν εἶναι ὁ τῆς συσχετίσεως τῶν σταδίων καὶ τῆς ταχύτητος διαδοχῆς τῶν μὲ τιν διαρκειαν τοῦ συνόλου βίου τοῦ ὁργανισμοῦ. Ὑφίσταται εὐθέως ἀνάλογος σχέσις μεταξὺ μακροζωίας καὶ ταχύτητος ὀριμάνσεως. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔχει ἰσχύν εἰς ὅλην τὴν ζωολογικὴν κλίμακα. Τὸ καθαρῶς βρεφικὸν στάδιον εἰς τινα ζῷα διαρκεῖ ὀλίγας ἡμέρας ἐνῶ εἰς ἄλλα ἔτη. Ὁ χρόνος πλήρους ὀριμάνσεως ἐπίσης συνδέεται μετὰ τῆς διαρκείας τῆς ζωῆς. Πολλὰ ἐρωτήματα γεννῶνται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

Ποῖον εἶναι τὸ βασικὸν στοιχεῖον τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν ἐπιβίωσιν ἐνὸς ὁργανισμοῦ; Ἀνευρίσκεται εἰς τὸ κύτταρον ἢ εἰς τὰς σχέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν κυττάρων; Ἐὰν ἀπομονώσωμεν κύτταρα διαφόρων ζῴων θὰ καταστῇ ἀδύνατον νὰ καθορίσωμεν αὐτὴν τὴν διαρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ συνόλου ὁργανισμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἕκαστος ἀνήκει, ὥς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πράξωμεν μὲ μίαν μηχανὴν τῆς ὁποίας τὴν ποιότητα καὶ ἀντοχὴν εἰς τὸν χρόνον καὶ χρῆσιν εἶναι εὐκόλως νὰ διαγνώσωμεν ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς ποιότητος τῶν μετὰλλων καὶ τοῦ τρόπου συναρμοολογήσεως τῶν ἐξαρτημάτων τῆς.

Ἡ ζωὴ τῶν κυττάρων ἐκτὸς τοῦ ὁργανισμοῦ, *in vitro*, δὲν παρουσιάζει οὐσιώδεις διαφοράς. Ὄταν ὁμως τὰ κύτταρα ταῦτα εὐρίσκονται ὡς μέρη τοῦ πολυπλόκου συμπλέγματος ἄλλων εἰδῶν κυττάρων, τότε ἀρχίζουν νὰ συμπεριφέρονται διαφορετικὰ καὶ νὰ ἐμφανίζουν ἄλλας ἱκανότητες διαιωνίσεως καὶ ἐπιβιώσεως.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει ἀξίαν δὲν εἶναι ὁ ρόλος τοῦ κυττάρου ὡς ἀτόμου, ἀλλὰ τὸ εἶδος σχέσεων καὶ ἀλληλεπιδράσεων, αἵτινες καθορίζουν τὸ εἶδος, ρυθμὸν καὶ διάρκειαν τῆς διαιωνίσεως καὶ λειτουργικῆς ἀποδόσεως.

Εἶναι δυνατόν νὰ διαχωρίσωμεν τὸν ρόλον ἐκάστου κυττάρου ὡς μέρους τοῦ συνόλου καὶ νὰ διαβαθμίσωμεν τὴν ἰσχύν τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευομένων ἐπιδράσεων; Γνωρίζομεν φυσικὰ ὅτι ὀρισμένα ὁμάδες κυττάρων ἐπηρεάζουν βασικὰς λειτουργίας, πολλὰ ὁμως παραμένουν εἰσέτι τὰ ἄγνωστα, ἰδίᾳ μὲ τὴν ἔδραν καὶ τὸν τρόπον δράσεως τῶν κληρονομικῶν στοιχείων.

Τρίτος νόμος τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ πιστῶς ἡ αὐξήσις καὶ ἀνάπτυξις εἶναι ἡ κληρονομικότης.

Ὁ ρόλος τῆς κληρονομικότητος εἰδῶν καὶ ἀτόμων εἶναι βασικὸς καὶ ἀπολύτως πρωτεύων. Τὰ διὰ τοῦ γονιμοποιηθέντος φαιρίου γονίδια ἢ γενετικὰ καταβολὰ ἀσκοῦν τὴν δρᾶσιν των εἰς τὸ ἀνιὸν καὶ αὐτὸ τὸ κατὶν σκέλος τῆς ἐξελλξεως τοῦ ἀτόμου. Αἱ γενετικαὶ ἐπιδράσεις εἶναι ἐντονώτεραι κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ὀρίμανσις τελειοῦται ἐξασθενοῦν, χωρὶς ὁμως

νά ταύουν νά ἀσκοῦν σημαντικήν ἐπίδρασιν καί εἰς τὰ ἐπόμενα στάδια μέχρι τέρατος τοῦ βίου.

Ἡ γενική θεωρήσις τοῦ φαινομένου τῆς ἀναπτύξεως καί αὐξήσεως ἐνός οἰοῦντίποτε οργανισμοῦ μᾶς ἀφίνει καταπλήκτους ἄλλα συγχρόνως προκαλεῖ ἀπογοίτευσιν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν νοῦν. Ὑπάρχουν τόσα σημεῖα σκοτεινὰ καί δυσσεπίλυτα, ὥστε ἡ ὅλη μέχρι σήμερον συντελεσθεῖσα πρόοδος νά φαίνεται ὡς ἐν μόνον βῆμα εἰς τὸ ἀχανὲς διάστημα.

Ἰσχύει καί ἐνταῦθα ὁ κανὼν ὅτι διὰ τὰ βασικώτερα βιολογικά προβλήματα ὑπάρχουν πανύψηλα τείχη. Τὸ φῶς τὸ ὁποῖον θὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀνθρώπινον ἐγκέφαλον διὰ τὰ ἀνέυρη τὴν ἀλήθειαν κρύπτεται πεισμώνως.

Ἡ μελέτη καί ἔρευνα περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου χρονολογεῖται ἀπὸ μακροῦ. Σήμερον ἀνῆλθῃ εἰς ἰδίαν ἐπιστήμην καί προσέλαβεν μεγίστην ἔκτασιν διότι ὑπεβοηθήθη πολὺ ὑπὸ τῶν συντελεσθεισῶν προόδων εἰς τὸν τομέα τῆς μελέτης τῶν νόμων τῆς κληρονομικότητος καί τὴν ἔνδοκρινολογίαν.

Εὐρισκόμεθα εἰς ἐν μεταβατικὸν στάδιον διότι μόλις ἐσχάτως ἀνεγνωρίσθη ἡ τεραστία πρακτικὴ ἀξία τῆς μελέτης ὄλων τῶν παραγόντων, οἵτινες ἐπηρεάζουν καί ρυθμίζουν τὴν αὐξήσιν καί ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν παιδικὴν καί ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον μέρος τοῦ θέματός μας δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νά ἐκθέσωμεν δι' ὀλίγων τὰς μεθόδους ἐρεῦνης καί τὰ μέσα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῖ ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψις διὰ τὰ διερευνήσῃ καί ἐξιχνιάσῃ τὰ προβλήματα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου.

Πρωτίστως τὸ πεδίου τοῦ πειράματος εἶναι λίαν στενὸν ἐπὶ ἀνθρώπων. Μὲ μεγάλης πιθανότητος λέγουν εἶναι δυνατόν ὥρισμέναι παρατηρήσεις ἐπὶ ζώων νά μεταφερθοῦν ἐπὶ ἀνθρώπων χωρὶς ὅμως πάντοτε νά ἐπικυροῦνται πειραματικῶς.

Ἡ ἐγαστηριακὴ ἔρευνα ἐσημείωσεν μεγάλην πρόοδον πλὴν ὅμως ἡ ἀξία τῆς περιορίζεται μόνον εἰς παθολογικάς καταστάσεις. Τὸ ἐργαστήριον εἰς τὸ θέμα τῆς ἀναπτύξεως δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἀξίαν ὡς ἐπὶ τῆς παθολογικῆς κλινικῆς.

Οὕτω παραμένει τὸ στοιχεῖον τῆς παρατηρήσεως καί μελέτης τῶν περιπτώσεων εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει ἔκδηλος ἀνωμαλία τῆς ἀναπτύξεως. Αἱ παθολογικαὶ παρεκκλίσεις εἶναι ἡ κυριώτερά πηγὴ πληροφοριῶν ἐπὶ τοῦ ρόλου τῶν διαφόρων παραγόντων τῆς αὐξήσεως καί πορείας τοῦ ἀνθρωπίνου οργανισμοῦ. Ὡς μὴ λησμονώμεν ὅτι αἱ πρῶται ἀνακαλύψεις τῶν βιταμινῶν, ἔνδοκρινῶν ἀδένων ὁρμηθήσαν ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀβιταμινώσεων καί ἔνδοκρिनωπαθειῶν.

Στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὴν μελέτην τῶν ἀνωμαλιῶν τῆς ἀναπτύξεως εἶναι καί τὸ θέμα τῆς θεραπείας τῶν. Ἐκ τῶν θεραπευόντων συναγόμεν συμπεράσματα περὶ τῶν αἰτίων, οὕτω δὲ προσανατολιζόμεθα ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴν φύσιν τῶν βασικῶν παραγόντων τῆς αὐξήσεως καί ἀναπτύξεως.

Ὅσον μεγάλης ἀξίας εἶναι ἡ διαφώτισις καί ἀκριβὴς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐσχάτου μηχανισμοῦ, ὅστις ρυθμίζει τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου οργανισμοῦ, ἀπὸ γεννήσεως μέχρις ὡριμάνσεως, τόσον αἱ συναντώμεναι δυσχέρειαι εἶναι δυσπρόβλητοι.

Ἄς ἐξετάσωμεν ὅμως πλέον συγκεκριμένως τοὺς κυριωτέρους παράγοντας οἵτινες διέπουν τὴν αὔξησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν μεταξὺ των ὑφισταμένην σχέσιν.

Τρεῖς εἶναι κυρίως αἱ θεμελιώδεις ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ ἐν αὔξει εὗρισκομένου. Ἡ *κληρονομικότης*, τὸ *σύστημα τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων* καὶ τὸ *σύνολον τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων*.

Ποία σχέσεις ὑφίσταται κατ' ἀρχὴν μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων παραγόντων καὶ ποῖος εἶναι ὁ ρόλος τῶν ὁπῶν ἐκαστος παίζει ;

Ἡ αὔξις, διαφοροποιήσις καὶ διαμόρφωσις τῶν διαφορῶν μερῶν καὶ ὁργάνων τοῦ σώματος χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς συλλήψεως. Τὸ γονιμοποιηθὲν ὄνιον διαίρεται μὲ ἀσπύλητον ταχύτητα, διαρκῶς νέου εἶδους κύτταρα ἀναφαίνονται καὶ μὲ θανουσαν τὴν τῆξιν καὶ μὲ κατατληκτικὴν ἀλληλουσίαν φάσεων δημιουργοῦνται αἱ καταβολαὶ τῶν βασικῶν ὁργάνων.

Κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν φάσιν δύο εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες, οἵτινες ὠθοῦν πρὸς πολλαπλασιασμόν καὶ ρυθμίζουν τὴν αὔξησιν καὶ ἐξέλιξιν.

Ὁ πρῶτος εὐρίσκεται κατατεθειμένος εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ ὠαρίου ὑπὸ τὴν μορφήν τῶν ἐντὸς τῶν χρωματοσωμάτων ἐγκλειστων γονιδίων. Τὰ υπερμικροσκοπικὰ ταῦτα σωματῖα εἶναι ἡ κεντρικὴ κλεῖς τῆς ἀναπτύξεως καὶ κληρονομικότητος, τοῦλάχιστον ἡ μέχρι σήμερον γνωστὴ. Ἐκαστον γονίδιον ἀντιπροσωπεύει τὴν κατάθεσιν μᾶς ἰδιότητος τοῦ μέλλοντος νὰ ὀριμάσῃ ὁργανισμοῦ, εἴτε αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνατομικὴν κατασκευὴν ἐνὸς ἢ πλειόνων ὁργάνων, ἢ καὶ λειτουργικὴν ἰκανότητα. Ποῖον δυνάμικόν εἶναι συσσωρευμένον, ποία εἶναι ἡ φύσις, σύνθεσις καὶ ὁ ἔσχατος μηχανισμὸς δράσεώς των εἶναι ἐν μέγα ἄγνωστον. Εἶναι πάντως γεγονός ὅτι ὁ ἐντὸς τοῦ ὠαρίου παράγων ἀναπτύξεως τοῦ ἐμβρύου εἶναι ὁ ὑψηλὸς καὶ βασικὸς ρυθμιστής. Κατὰ τὸ ἐμβρυϊκὸν στάδιον οὐδεὶς, ἐκ τῶν εἰς τὸν ὥριμον ὁργανισμόν λειτουργούντων μηχανισμῶν, ὑπάρχει ἐν δράσει.

Ὁ δεῦτερος παράγων εἶναι τὸ μητρικὸν περιβάλλον. Παρέχει τὰς πρώτας ὕλας, πρὸς οἰκοδόμησιν ἰσθῶν καὶ ὁργάνων, ὡς καὶ ὅλα τὰ εἰδικὰ χυμικὰ καὶ χημικὰ ἐρεθίσματα τὰ ὁποῖα παρορροῦν πρὸς κυτταροπλασίαν.

Αἱ βαθεῖαι ὁρμονικαὶ μεταβολαὶ τοῦ ὁργανισμοῦ τῆς μητρὸς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πλακοῦντος εἰς πηγὴν παραγωγῆς πλαυαρίθμων ὑποφυσικῶν, ἀνδρογόνων, οἰστρογόνων ὁρμονῶν καίθουν βασικὸν ρόλον εἰς τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμβρύου. Ὅσον ἐγγίζει τὸ τέρμα τῆς κήσεως τόσο ὁ ἐμβρυϊκὸς ὁργανισμὸς καθίσταται περισσότερο αὐτάρκης, ὥστε τὸ γεννώμενον βρέφος νὰ εἶναι δυνατόν νὰ συνεχίσῃ ζῶν καὶ ἀναπτυσσόμενον ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας.

Ἡ σημασία τοῦ μητρικοῦ περιβάλλοντος καταφαίνεται ἐπὶ περιπτώσεων εἰς τὰς ὁποίας νοσήματα τῆς μητρὸς ἔχουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐμβρύου καὶ τῆς μετέπειτα τύχης. Ἐχει π.χ. παρατηρηθῇ ὅτι ὅταν ἡ μητέρα προσβληθῇ ὑπὸ ἐρυθρᾶς εἰς πολλὰς περιπτώσεις γεννᾶται βρέφος μὲ συγγενεῖς ἀνωμαλίας διαπλάσεως.

Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ βρέφους εἰς ὥριμον ὁργανισμόν λαμβάνει χώραν

κατὰ διαδοχικὰ στάδια καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν παραγόντων οἱ ὅποιοι ἀσχοῦν ἐνέργειαν πρὸς πολλὰς κατευθύνσεις.

Ἡ διαδοχὴ τῶν σταδίων δημιουργεῖ προϋποθέσεις διακυμαινομένης καὶ αὐτομενουμένης σημασίας ἐκάστου ἐξελικτικοῦ παράγοντος.

Συγκεκριμένως ὁ ρόλος τῶν ἐνδοκρινῶν δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς ἐκτάσεως καὶ ἐντάσεως δι' ὅλας τὰς περιόδους ἀνατύξεως. Ἡ κληρονομικότης ἀσκεῖ βαρύνουσιν ἐπιδράσιν κατὰ τὰ πρῶτα 15 ἔτη, ἐνῷ τὸ περιβάλλον κατὰ τὰ 12—14 ἔτη.

Ἡ σχέσις ὅμως, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ κληρονομικῶν καταθέσεων καὶ ἐπιδράσεων ἐνδοκρινικῶν δὲν εἶναι ἀκόμη σαφῶς καθωρισμένη.

Ὁ Stockard ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ κληρονομικότης ἐπηρεάζει ὄχι μόνον τὴν ἀνατομικὴν κατασκευὴν τῶν ὀργάνων ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστολογικὴν συγκρότησιν τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων. Οὕτω παρεδέχθη ὅτι αἱ διαφοραὶ εἰς ἀνάστημα, χροῶμα, τρίχων καὶ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ προέρχονται ἐκ τῆς κληρονομουμένης διαφορᾶς εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, οἵτινες ἐμμέσως ἀσχοῦν τὰς ἐπιδράσεις των.

Ἡ ἀποψις αὕτη ὅμως σήμερον δὲν εἶναι δεκτὴ ὥς τὴν ἔθεσεν ὁ Stockard. Ὑπάρχουν διαρκῶς αὐξοῦσαι ἐνδείξεις ὅτι αἱ κληρονομικαὶ καταθέσεις δροῦν τόσον ἀμέσως ἐπὶ τῶν ὀργάνων ὅσον καὶ ἐμμέσως ἐπηρεάζουσιν τὴν λειτουργίαν τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων.

Ἡ ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ κληρονομικότητος καὶ ἐνδοκρινῶν ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Τὸ νευρικὸν σύστημα δέχεται παντὸς εἶδους ἐπιδράσεις ἐκ τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων ἑρεθιστικῆς ἢ κατασταλτικῆς φύσεως. Παραλλήλως ὅμως ἡ ἐκ κληρονομικότητος κατασκευὴ τοῦ ἔχει δημιουργήσει δέκτην μὲ οὐδὸν ἀντιδράσεως διάφορον διὰ τὰ διάφορα ὁρμονικὰ ἑρεθίσματα.

Κληρονομικότης, ἐνδοκρινεῖς καὶ ἐξωτερικὸν περιβάλλον ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος τοῦτο δὲ τελικῶς ἐπηρεάζει τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων. Ἐν κατακλείδι : Ἡ κληρονομικότης δρᾷ α) ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν καὶ ὀργάνων. Δημιουργεῖ τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς δέκτας. β) Ἐπὶ τοῦ ἐνδοκρινικοῦ συστήματος. Διαφοραὶ ἐνδοκρινικαὶ τόσον ἀνατομικαὶ ὅσον καὶ λειτουργικαὶ ὀφείλονται εἰς κληρονομικὰς ἐπιδράσεις. Π.χ. διαφοραὶ ὥς πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ θυρεοειδοῦς, τὴν ἑναρξιν τῆς ἐμμήνου ρύσεως ἢ τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἡβης κλπ. εἶναι καθαρῶς κληρονομικῆς προελεύσεως. γ) Τέλος ἡ κληρονομικότης ἐπιδρᾷ καὶ εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰ ὅργανα καὶ τοὺς ἐνδοκρινεῖς ἀδένας. Π.χ. ἀνωμαλίαι τῶν ὑποθαλαμικῶν κέντρων μεταβάλλουν τὴν λειτουργίαν τῆς ὑποφύσεως καὶ ἄλλων ἐνδοκρινῶν.

Τὸ **ἐνδοκρινικὸν σύστημα** ἐπηρεάζει καὶ ρυθμίζει ἀπ' εὐθείας τὴν λειτουργίαν τῶν ἰσθμῶν καὶ ὀργάνων, ἐνῷ παραλλήλως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Τὸ **νευρικὸν σύστημα** κατ' ἀντανάκλασιν ἐπιδρᾷ τόσον ἐπὶ τῶν ἐνδοκρινῶν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ὀργάνων ἀπ' εὐθείας. Π.χ. μία ἰσχυρὰ συγκίνησις προκαλεῖ αὐξήσιν τῆς λειτουργίας τῶν ἐπινεφριδίων, τοῦ θυρεοειδοῦς διὰ τοῦ ἑρεθισμοῦ τοῦ συμπαθητικοῦ.

Τέλος τὸ *ἐξωτερικὸν περιβάλλον* ἀσκεῖ ποικίλην ἐνέργειαν τόσον ἐπὶ τῶν ὀργάνων, ὅσον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνδοκρινικοῦ καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ἡ γνῶσις τοῦ ἀκριβοῦς ρόλου, τὸν ὁποῖον παίζει εἰς ἕκαστος ἐκ τῶν ἐκτεθέντων παραγόντων, εἶναι ἐπιβεβλημένη ἐπὶ περιπτώσεων ἀνωμαλιῶν τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ πρακτικὴ ἀξία τοῦ ἀκριβοῦς καθορισμοῦ τῆς πραγματικῆς πηγῆς μιᾶς οἰασθῆποτε ἀνωμαλίας εἶναι μεγίστη, διότι ἐκ τούτου θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ εἶδος τῆς θεραπευτικῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἡ πρόγνωσις.

Ἴδου λοιπὸν τί πρέπει νὰ ἀναζητεῖται εἰς πᾶσαν ἐξέτασιν παιδιοῦ τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἀπόκκλινιν ἐκ τῆς φυσιολογικῆς ἀναπτύξεως.

1) Ὁφείλεται εἰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις ;

Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων ἀνωμαλιῶν τῆς ἀναπτύξεως ἀφοροῦν τὴν διατροφὴν, λοιμῶδεις ἢ τοξικὰς ἐπιδράσεις καὶ ἄλλας παθήσεις π.χ. καρδιοπάθειαι, νεφρικαὶ παθήσεις, νοσήματα τοῦ πεπτικοῦ συστήματος κλπ.

2) Ἡ ἀνωμαλία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα συγγενοῦς—κληρονομικῆς καταβολῆς τελείως ἀσχέτου πρὸς τὸ ἐνδοκρινικὸν σύστημα ;

3) Πρόκειται περὶ ἀπλῶν ἐξ ἰδιοσυστασίας προερχομένων διαταραχῶν λειτουργίας τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων προσωρινῆς φύσεως ;

4) Εἶναι καθαρῶς ἐνδοκρινικὴ ἀνωμαλία ἢ ἡ βλάβη ἐδράζεται εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα ;

Ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλος.

Π.χ. ἀθυροειδικὸς κρετινισμὸς καὶ γεννητικὴ δυσγενεσία εἶναι συγγενεῖς ἀνωμαλίαι, συγχρόνως ὅμως καὶ ἐνδοκρινολογικαί. Ὡρισμέναι ἀποκκλίσεις εἰς τὴν γεννητήσιον διάπλασιν εἶναι κληρονομικῆς προελεύσεως πλὴν ὅμως καταχωροῦνται καὶ εἰς τὰς ἐνδοκρινολογικάς.

Διαφοραὶ ὥς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἥβης εἶναι δύσκολον νὰ διαγνωσθῇ ἐὰν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀπλῆς, ἀθῶας παρεκκλίσεως ἀπὸ τοῦ συνήθους, ἢ ἰδιοσυστατικαὶ ἀνωμαλίαι ἐνδοκρινικῆς διαπλάσεως καὶ ὀριμάνσεως.

Ἐσχάτως ἔχει σταθεροποιηθῇ ἡ γνώμη ὅτι αἱ ὁρμόναι ἀσκοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐπὶ τῶν ἰστῶν καὶ κυττάρων δι' ἀτλῆς ἐπιταχυντικῆς ἢ ἀνασταλτικῆς δράσεως εἰς τὸ σύστημα τῶν ἐνζύμων τὸ ὁποῖον εἶναι ἐγκατεστημένον ἐντὸς τῶν κυττάρων.

Ὅτῳ φαίνεται ὅτι οὐδεμία ὁρμόνη ἀσκεῖ ἀνεξάρτητον καὶ ἀπ' εὐθείας ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν ἰστῶν καὶ τῶν λειτουργιῶν των.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη μειώνει πολὺ τὸν ρόλον τῶν ἐνδοκρινῶν, ἐνῶ ἀντιθέτως τονίζει τὴν σημασίαν τοῦ κληρονομικοῦ παράγοντος.

Ἄς ἴδωμεν τώρα, ποῖαι εἶναι *αἱ κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας συναντώμεναι ἀνωμαλίαι ἀναπτύξεως καὶ διαπλάσεως*.

Ὑπάρχει ἀκόμη ἡ τάσις νὰ ἀποδίδεται πᾶσα ἀνωμαλία τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀπόκκλινις ἀπὸ τοῦ φυσιολογικοῦ εἰς ἐνδοκρινικὰ αἷτια. Πολλοὶ γονεῖς ἀπαιτοῦν ἐνδοκρινολογικὴν θεραπείαν διότι τὰ παιδιά των εἶναι πολὺ κοντοῦ ἢ πολὺ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, παχύσαρκα ἢ ἰσχνά, ἢ τέλος μὲ γεννητικὰ ὄργανα ἀσυνήθως μικρά.

Ἡ γενίκευσις αὕτη τῆς τοποθετήσεως τῶν αἰτίων πρὸς τὴν ἔνδοκρινολογικὴν πλευράν, ὥς εἶναι εὐνόητον, εἶναι ἀποτέλεσμα ἀγνοίας τῶν σχέσεων καὶ τοῦ εἰδικοῦ ρόλου ἐκάστου τῶν μνημονευθέντων παραγόντων.

Κατὰ τὴν *πρώτην παιδικὴν ἡλικίαν* τὸ βασικὸν πρόβλημα εἶναι ἡ διαφορικὴ διάγνωσις μεταξὺ διαταραχῶν τῆς σωματικῆς αὐξήσεως προερχομένων ἐκ τοῦ θυρεοειδοῦς καὶ τῆς ὑποφύσεως καὶ ἄλλων οἷτινες ἔχουν τὴν ἀφετηρίαν των εἰς μὴ ἔνδοκρινικὰ αἷτια. Πρώϊμος ἀνάπτυξις εἶναι δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἰς βλάβην τοῦ ὑποθαλάμου, τῶν ὑποκειμένων ἔνδοκρινῶν, εἴτε νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα πρῶτου δράσεως τοῦ ὑποφυσιογεννητικοῦ μηχανισμοῦ.

Αἱ κυριώτεραι *συγγενεῖς ἀνωμαλῖαι* τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας εἶναι ὁ μογγολισμός, αἱ χονδροδυστροφίαι, ἡ πολλαπλὴ δυσόσθησις, ὁ νανισμός, καὶ ὁ ὑπογεννητισμός πρωτοπαθῆς.

Εἰς τὰς *ἐνδοκρινικὰς* κατατάσσεται ὁ ὑποθυρεοειδισμός ἡ παιδικὸν μυξόδημα, ὁ ὑποφυσικὸς νανισμός, ἡ συγγενὴς ἐπινεφριδιακὴ ὑπερπλασία, πρώϊμος γεννητήσιος ὥριμότης ὑποθαλαμικῆς ἢ ἐπινεφριδιογεννητικῆς προελεύσεως, τὸ σύνδρομον τοῦ Albright μὲ πρώϊμον γεννητήσιον ἀνάπτυξιν, στίξιν δερματικὴν καὶ ἰνὼδῃ δυσπλασίαν. Εἰς τὰς ἰδιοσυστατικὰς προσωρινοῦ χαρακτηρῶς διαταραχὰς τῆς ἔνδοκρινικῆς λειτουργίας ἀνήκει ἡ πρώϊμος μαστικὴ διάπλασις, ἡ πρώϊμος ἀνάπτυξις τριχώσεως εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ γεννητήσιος ὥριμανις.

Κατὰ τὴν *ἐφηβικὴν ἡλικίαν* χρονολογούμενῃ ἀπὸ 10-18 ἐτῶν, αἱ κυριώτεραι συγγενεῖς ἀνωμαλῖαι εἶναι ὁ πρωτοπαθὴς νανισμός, ὁ συγγενὴς μικρογεννητισμός, καὶ τὸ σύνδρομον τῶν Laurence-Moon-Biedl χαρακτηριζόμενον ὑπὸ ἀποίου διαβήτου, γεννητήσιον παιδισμοῦ, παχυσαρκίας, διανοητικῆς καθυστέρησεως, στικτῆς ἀμφιβληστροειδίτιδος, πολυδακτυλίας καὶ συνδακτυλίας.

Αἱ *ἐνδοκρινικαὶ ἀνωμαλῖαι* αἱ ἀπαντώμεναι κατὰ τὴν ἡβην εἶναι κυρίως ὑπὲρ ἢ ὑποθυρεοειδισμός, κολλοειδὴς βρογχοκήλη, ὑποφυσικὸς νανισμός, ἐπινεφριδιογεννητικὸν σύνδρομον, τὸ σύνδρομον τοῦ Cushing καὶ ἡ ὑποθαλαμικὴ παχυσαρκία.

Αἱ *ἰδιοσυστατικαὶ διαταραχαὶ* λειτουργίας τῶν ἔνδοκρινῶν, ἐπιπολαίου χαρακτηρῶς εἶναι ἡ πρώϊμος ἀνάπτυξις τῶν πρωτευόντων καὶ δευτερευόντων γεννητικῶν χαρακτηρῶν ὥς ἡ τριχώσις, ἡ ἀνάπτυξις τῶν μαζικῶν ἀδένων, ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐμμήνου ρύσεως, ὥς καὶ ἡ καθυστέρησις τῆς γεννητικῆς ὥριμάνσεως. Δὲν παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰς διαταραχὰς ἀναπτύξεως, αἷτινες ἔχουν τὴν ἀφετηρίαν των εἰς πλημμελὴ διατροφήν καὶ τῶν ὁποίων ἡ σημασία δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμᾶται. Ἄς μὴ λησμονῶμεν *ὅτι τὸ περιβάλλον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀθροίσματος τῶν πάσης φύσεως συνθηκῶν καὶ ὄρων διαβιώσεως* (φυσικῶν, κλιματολογικῶν, κατοικίας, διατροφῆς, ψυχικῆς ἀγωγῆς, πνευματικῆς ἀναπτύξεως κ.λ.π.) *ἀσκεῖ βραδεῖαν ἀλλὰ βαθέως χωροῦσαν δυναμικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ ὅλων τῶν παραγόντων* οὗς ἐμνημόνευσamen.

Τὸ *ἐνδοκρινικὸν σύστημα* π. χ. ἐπηρεάζεται ἀμέσως ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσης θερμοκρασίας, τῶν συνθηκῶν ἐργασίας, τῶν ψυχικῶν ἐρεθισμάτων κ.λ.π. Ἐρεθίσματα ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τὰ ὅποια ἐπαναλαμβάνονται μὲ ἔντασιν ἀσχοῦν

ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς λειτουργικῆς ἱκανότητος τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, ἥτις εἶναι δυνατόν νὰ χωρήσῃ μέχρις ἱστολογικῶν μεταβολῶν.

Γνωρίζομεν δὲ τί ἄλυσαις συνδέει τοὺς ἐνδοκρινεῖς μὲ τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ ὅλας τὰς λειτουργίας τῶν ὀργάνων.

Τὸ **νευρικὸν** ἐξ ἄλλου σύστημα ἐξαρτάται λειτουργικῶς ἀμεσώτατα ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἰδίᾳ τὰ φλοιώδη κέντρα τὰ ὁποῖα ἔχουν ποίαν τινα αὐτονομίαν δράσεως καὶ ἐπιβάλλουν τὰς ἐπιταγὰς τῶν ἐπὶ τῶν κατωτέρων κέντρων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξηρημένων ὀργάνων.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ ἀγνοήσωμεν **τὸν ρόλον τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς κληρονομικότητος.**

Ἄθροισμα ἐξωτερικῶν ἐρεθισμάτων ἐπαναλαμβανομένων μὲ ἀμείωτον ἔντασιν ἐπὶ πολλὰς γενεὰς εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ ὀργανικὰς μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι νὰ ἀντιπροσωπεύωνται εἰς τὸ μέλλον ὡς ἴδιαι κληρονομικαὶ καταθέσεις πρωτεύοντος ἢ δευτερεύοντος χαρακτήρος.

Ποίᾳς ἐντάσεως ἐρεθίσματα, ἐπὶ πόσον χρόνον πρέπει νὰ ἐπιδρῶν, ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ συγκρότησις τοῦ δέκτου, ὥστε νὰ γίνῃ ἐγγραφή εἰς τὰς κληρονομικὰς καταθέσεις νέας ιδιότητος, εἶναι φυσικὰ ἄγνωστον, ἐφ' ὅσον ἄγνωστος εἶναι ἀκόμη ἡ σχέσις ἐπιδράσεων μεταξὺ γονιδίων καὶ ὀργάνων.

Ἐν συμπεράσματι.

Ἀπὸ θεωρητικῆς πλευρᾶς ἀναγνωρίζομεν τὴν ἄλυσσιν καὶ στενῶς ἀλληλοεπιδρῶσαν σειρὰν ἐρεθισμάτων τὰ ὁποῖα ἐκπορεύονται ἐκ τῶν κληρονομικῶν, ἐνδοκρινικῶν, νευρικῶν καὶ ἐξωτερικῶν παραγόντων, καὶ κατευθύνονται πρὸς τὰ κύτταρα, τοὺς ἰστούς καὶ τὰ ὄργανα ἐπηρεάζοντα τὰς λειτουργίας τῶν.

Παραλλήλως δὲν παραδεχόμεθα ἀποκλειστικότητα διὰ τοὺς ἐνδοκρινεῖς ἀδένους ἀλλὰ καταμερίζομεν τὰς ἐπιδράσεις ἀναλόγως τῆς ἀξίας καὶ τοῦ ἐκάστοτε ρόλου ἐκάστης.

Ἡ πρακτικὴ ἀξία τῶν θεωρητικῶν ἐρευνῶν τοῦ προβλήματος τῆς αὐξήσεως καὶ ἀναπτύξεως εἶναι μεγίστη. Πλήρης διερεύνησις καὶ ἐξιχνίασις του θὰ διανοιῇ εὐρύτετους ὁρίζοντας καὶ θὰ πλαισιώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τοῦ πρὸ τῆς γεννήσεως χρόνου μέχρι τῆς πλήρους ὥριμότητος, μὲ ἐν προστατευτικὸν δίκτυον τὸ ὁποῖον θὰ ἀξιοποιῇ ὅ,τι καλὸν καὶ θὰ ἐξουδετερώσῃ ὅ,τι ὀλέθριον ἀπειλεῖ τὴν ἀριότητά του καὶ ὑπονομεύει τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑψηλοῦ του προορισμοῦ.

ΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΑΙ ΑΝΑΠΗΡΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ὑπὸ Γ. ΔΙΒΑΘΥΝΟΠΟΥΛΟΥ, ἱατροῦ

Ἡ ὑπαρξὶς μαθητῶν μὲ ἀναπηρίας εἴτε συγγενεῖς εἴτε ἐπικτήτους δημιουργεῖ ἀρκετὰς δυσκολίας εἰς τοὺς διδάσκοντας.

Ὁ μαθητὴς ποὺ ἔχει μίαν ἀναπηρίαν γίνεται κατὰ τὸ πλεῖστον στόχος τῶν συναδέλφων του. Τὸ σκῶμμα, ἡ ὕβρις εὐρίσκονται εἰς τὰ χεῖλη τῶν πλέον σκληρῶν. Ἡ περιφρόνησις, ἡ ἀνεκτικότης ἢ τόσον δυσάρεστος εἰς πάντα δεχόμενον αὐτὴν εἰς τὰ χεῖλη τῶν πλέον γενναιοφρόνων.

Ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως τῆς τάξεως ἀναγκάζει τὸν διδάσκοντα νὰ φανῇ καὶ ἐκεῖνος σκληρὸς πρὸς τὸν φέροντα τὴν ἀναπηρίαν.

Δὲν δύναται συνεχῶς νὰ ἐπιπλήττῃ τοὺς ταραξίας.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ θέτῃ πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν ἀνάπηρον πλήττει τὴν φιλοτιμίαν του. Τὸν ἀναγκάζει συνεχῶς νὰ ἐνθυμῇται τὴν πάθησίν του. Οὕτω προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ ἐξ ἴσου φαινομενικὰ τὰς τιμωρίας του διὰ νὰ δείχνῃ ὅτι δὲν τὸν θεωρεῖ ὡς ἀνάπηρον.

Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ζητήματα ψυχολογίας παιδαγωγικῆς καὶ δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἀρμόδιος. Θὰ ἤθελα νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ διδάσκοντος, τοῦ σχολιάστρου, ἐπὶ μερικῶν ἀναπηριῶν αἰτίνας δύναται νὰ διορθωθοῦν εὐκόλως καὶ νὰ μὴν ὑπάρχῃ πλέον ζήτημα ὑπάρξεως ἀναπήρων μαθητῶν εἰς τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ δυσκόλου τῆς διορθώσεως ἄλλων τινῶν καὶ τῆς ἀνάγκης ὅπως μετὰ προσοχῆς δίδεται ἡ σύστασις τῆς ἀποστολῆς των εἰς τὰ εἰδικὰ ἰδρύματα πρὸς διόρθωσίν των.

Νὰ δίδεται δηλαδὴ ὅταν δύναται τὸ παιδίον νὰ λείψῃ ἄνευ γενικοτέρας ζημίας τῆς φοιτήσεώς του, ὅταν θὰ ὑπάρχῃ ἀρκετὸς χρόνος εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ ὅταν ἡ ἡλικία του μᾶλλον προσφέρεται διὰ τὴν διόρθωσιν.

Καὶ ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰς συγγενεῖς διαμαρτίας τῆς κεφαλῆς, τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν ἄνω ἁκρων.

Ὑπάρχουν ἐδῶ μικραὶ παραμορφώσεις ποὺ δὲν χρειάζονται πολλὰς ἡμέρας νὰ παραμείνῃ ὁ μαθητὴς ἐκτὸς τῆς τάξεως καὶ ἐν τούτοις δημιουργοῦν ἀρκετὰς ἀνωμαλίας, εἰς τοὺς φέροντας αὐτάς.

Μία τοιαύτη ἀνωμαλία εἶναι τὰ *προέχοντα* ἢ *ἀποκεκολλημένα* ὦτα.

Ὁ μικρὸς μαθητὴς λέγεται ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του «αὐτιάς». Μιὰ ἀφαιρέσις τοῦ χόνδρου τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός, μία προσήλυσις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δέρματος τῆς ὀπισθοωπιαίας χώρας διορθῶναι τελείως τὴν παραμόρφωσιν.

Διὰ τῆς *ἐλλείψεως τοῦ πτερυγίου* χρειάζεται πολὺ περισσότερος χρόνος καὶ εἶναι πάντοτε θετικὰ τὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ διόρθωσις τῶν συγγενῶν **σχισμῶν τοῦ χεῖλους, τοῦ λυκοστόματος, τοῦ λαγωχεῖλου** χρειάζονται ἀρκετὴν προσοχὴν. Αἱ ἀπλαῖ σχισμαὶ δὲν χρειάζονται περισσότερον τῆς μιᾶς ἐβδομάδος ἵνα διορθωθοῦν μάλιστα εἰς μικρὰν ἡλικίαν. Ἀλλὰ αἱ μεγαλύτεραι ἀνωμαλῖαι ὡς τὸ λαγώχειλος, ἡ δισχιδὴς ὑπερώα χρειάζονται πολὺν περισσότερον χρόνον.

Πολλοὶ ἐπεμβάσεις εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνων διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν παραμορφώσεων. Χρειάζεται πολλάκις νὰ γίνων κατὰ διακεκομμένας περιόδους διορθώσεις τῶν ἀμφοτεροπλεύρων παραμορφώσεων τῆς χώρας αὐτῆς.

Δηλαδή εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ μίαν σειρὰν ἐπεμβάσεων μετ' ἓνα ἢ δύο ἔτη διὰ νὰ γίνῃ μία ἄλλη σειρά.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι μόνον χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις. Πρέπει νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν καὶ μία φωνητικὴ διδασκαλία. Μιὰ διδασκαλία τῆς ὁμιλίας δηλαδή.

Καὶ τὸ πρόβλημα εἶναι μεγάλο εἰς τὸν τόπον μας ὅπου σπανίζουν σχετικὰ ἱδρύματα ἢ καὶ τελειῶς ἐλλείπουν.

Ἄλλο πρόβλημα εἶναι τὰ **ἀγγειώματα τοῦ προσώπου**. Τῶν μικρῶν εἶναι εὐκόλος ἡ ἐφαίρεσις τῶν μεγαλύτερων εἶναι δύσκολος. Ἡ παρούσας ὁμως τῆς ἀνωμαλίας εἶναι ἀρκετὰ δυσάρεστος. Οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ γονεῖς τῶν θέλουν νὰ τὴν διορθώσουν. Ἡ ἀκτινοθεραπεία βελτιώνει ἀρκετὰς καταστάσεις χωρὶς νὰ χρειάζεται μεγάλη ἀπώλεια χρόνου.

Ἡ ἐγχειρητικὴ διόρθωσις τοῦ **ραιβοκράνου** συνίσταται εἰς τὴν τομὴν τοῦ τένοντος, μιᾶς ἀπλουστάτης ἐπεμβάσεως δηλαδή.

Ἀλλὰ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ τοποθέτησις τῆς κεφαλῆς εἰς ὑπεριδιρθῶσιν καὶ θὰ τοποθετηθῇ γύψινος ἐπίδεσμος πού θὰ παραμείνῃ ἐπὶ τι διάστημα.

Γυμναστικαὶ ἀσκήσεις πολλάκις εἶναι ἀναγκαῖαι.

Ἀκόμη μεγαλύτεραι ἐπεμβάσεις εἰς πρόσωπα κυρίως μεγαλύτερας ἡλικίας

Ἡ μαιευτικὴ παράλυσις δημιουργεῖ μεγάλας δυσχερείας εἰς τοὺς φέροντας ταύτην. Ἀπόλυτος ἀποκατάστασις εἰς τὸ κατὰ φύσιν εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος.

Διάφορα μηχανήματα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἀσθενοῦς.

Μυοπλαστίαι ὁστεοτομαὶ εἶναι ἀναγκαῖαι εἰς κάπως μεγαλυτέραν ἡλικίαν.

Αἱ ἀνωμαλῖαι τοῦ θωρακικοῦ τοιχώματος δηλαδή ὁ τροποειδὴς θώραξ κτλ. θέλουν ἐπεμβάσεις ἀρκετὰ πολυπλόκους.

Καὶ τοῦτο βεβαίως ὅταν εἶναι ἐπίσημοι αἱ ἀνωμαλῖαι. Διὰ τὰς μικροτέρας αἱ ἀναπνευστικαὶ ἀσκήσεις εἶναι ἀρκεταί.

Αἱ μεγάλαι σχολιώσεις πρέπει νὰ τύχουν προσοχῆς ἀλλὰ ἡ σχετικὴ διόρθωσις τῶν διὰ γυψίνων ἐπιδέσμων ἀπαιτεῖ ἀρκετὸν χρόνον καὶ μετὰ ἐγχειρητικὴν καθήλωσιν τμήματος τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Θὰ μείνῃ ἀρκετὸν διάστημα εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ὁ ἀσθενής. Θὰ ἀπωλέσῃ σχεδὸν πάντοτε ἐν ἔτος.

Δυνάμεθα νὰ ἀναμεινῶμεν ὅθεν τὴν κατάλληλον στιγμὴν συνιστῶντες μόνον ὀρθοπεδικούς στηθοδέσμους (κορσέδες) ἵνα μὴ ἐπιδεινωθῇ ἡ κατάσταση.

Η ΚΟΠΩΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Υπό ΦΙΛΛΙΠΟΥ Δ. ΚΟΛΟΒΟΥ, Δημ/λου

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΟΠΩΣΙΣ ΚΑΙ ΤΙ ΥΠΕΡΚΟΠΩΣΙΣ

Ἡ μελέτη καὶ ἡ γνῶσις τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ φαινομένου τῆς κοπώσεως τῶν μαθητῶν, ἔχει ὑψίστην παιδαγωγικὴν σημασίαν διὰ κάθε ἄνθρωπον καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς διδασκάλους, εἰς τοὺς ὑποίους ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ χάρις τῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος.

Ὅταν οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι ἢ καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ μικροὺς ἐργαζομένους, γνωρίζουν τὰς ἐκ τῆς κοπώσεως φοβεράς συνεπείας, τότε ἀσφαλῶς θὰ διαρρυθμίζουν τὰ προγράμματα ἐργασίας (εἴτε πνευματικῆς εἴτε σωματικῆς), ὥς καὶ τὴν διάρκειαν ταύτης κατὰ τρόπον ἀποφεύγοντα τὴν κόπωσιν.

Τὶ εἶναι ὅμως κόπωσις; Κόπωσις εἶναι τὸ φυσιολογικὸν φαινόμενον κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπέρχεται πρὸς καιρὸς ἐλάττωσις τῶν δυνάμεων πρὸς ἐργασίαν ἢ μείωσις τῆς ἰκανότητος καὶ ἐπιθυμίας πρὸς ταύτην. Ὑπάρχουν δύο εἴδη κοπώσεως, ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ. Εἰς μερικὰς ὅμως περιπτώσεις ὥρισμένοι ἄνθρωποι αἰσθάνονται διαρκὴ κόπωσιν καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἐντεταμένη ἐργασία. Ἄλλοι πάλιν αἰσθάνονται κόπωσιν τὴν πρῶτην, ὅποτε θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τελείως ξεκούραστοι. Παρατηρήθη μάλιστα ὅτι καὶ ὁ παρατεταμένος ὕπνος ἐπιφέρει κόπωσιν. Ἀκόμη καὶ μία ὑπερδιεγερσις τῶν νεύρων ἐπιφέρει κόπωσιν. Δύναιται προσέτι ἡ κόπωσις νὰ ὀφείλεται εἰς πλείστας ὡσας ἄλλας αἰτίας. Τὸ δυσάρεστον ὅμως αὐτὸ φαινόμενον τῆς κοπώσεως πολλάκις σώζει τὴν ζωὴν ἐνὸς ἀνθρώπου διότι ἡ κόπωσις δυνατόν νὰ ἀποτελῇ τὸ πρῶτον καὶ ἐπὶ τι διάστημα τὸ μοναδικὸν σύμπτωμα μιᾶς σοβαρᾶς ἀσθενείας. Πολλοὶ ἀσθενεῖς ἐκ καρδιακῶν νοσημάτων, ὑψηλῆς ἀρτηριακῆς πίεσεως, φυματιώσεως καὶ διαταραχῶν τῶν ἀδένων καταφεύγουν ἐγκαίρως εἰς τὸν ἱατρὸν λόγῳ τῆς ἀνεξηγήτου κοπώσεως τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται.

Συμβαίνει ὅμως πολλάκις ἡ κόπωσις εἰς μερικὰ ἄτομα νὰ εἶναι παθολογικὴ καὶ βαρεῖας μορφῆς, ἔχουσα αἷτια διάφορα ἀλλὰ καὶ συνεπείας λίαν δυσάρεστους.

Ἡ βαρεῖα καὶ παθολογικὴ αὕτη μορφή κοπώσεως καλεῖται ὑπερκόπωσις. Ἀκόμη δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὴν ὑπερκόπωσιν καὶ ὥς ἀκολουθῶς: Ὑπερκόπωσις εἶναι ἡ ἐκ κοπώσεως σωματικῆς ἐξέκνλησις. Ἐνθ' ὅμως ἡ κόπωσις, ἔ-

πείτα από ανάπαυσιν παρέρχεται, ή υπερκόπωσης όχι μόνον δὲν παρέρχεται, ἀλλὰ ἀποτελοῦσα παθολογικὴν κατὰστασιν ἔχει ἀνάγκην ἀμέστου ἱατρικῆς βοήθειας.

2. ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΚΟΠΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΚΟΠΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ ΑΥΤΩΝ

Ἡ κόπωσης ὀφείλεται εἰς ἐντεταμένην ἐργασίαν ἕνεκα τῆς ὁποίας σχηματίζονται εἰς τὸν ὀργανισμόν δηλητηρία ἢ καματογόνοι οὐσίαι καὶ ἂν μὲν ἡ προηγηθεῖσα ἐργασία ἦτο μικρὰ αὐταὶ ἀπορροφῶνται ὑπὸ τοῦ αἵματος, ἂν δὲ ἦτο διαρκὴς καὶ ἐντατικὴ αὐταὶ μεταφέρονται εἰς τὸν ὀργανισμόν διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ ἐπιφέρουν τὴν κόπωσιν.

Φυσιολογικῶς ἡ κόπωσης εἶναι τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον, μεταχειρίζεται ἡ φύσις διὰ νὰ μᾶς προειδοποιήσῃ ὅτι οἱ μῦες καὶ οἱ ἱστοὶ μας ἐφθασαν εἰς τὸ τελευταῖον ὅριον ἀτοχῆς των καὶ ὅτι τοὺς χρειάζεται ἀνεφοδιασμὸς εἰς ὀξυγόνον καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δηλητηρία, τὰ ὁποία ἔπειτα ἀπὸ μεγάλην σωματικὴν κόπωσιν εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ αἵματος εἰς μεγάλαν ποσότητα.

Ἡ υπερκόπωσης γεννᾶται ἂν ὁ ἐκάστοτε πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀνάκτισιν δυνάμεων διατιθέμενος χρόνος δὲν ἐξαρκεῖ νὰ διαλύσῃ τὰς δηλητηριώδεις οὐσίας, ἀλλὰ μένει καὶ συσσωρεύεται ἐν τῷ ὀργανισμῷ ὑπόλειμμα τούτων. Πολλὰκις ὅμως ἔχομεν καὶ τὴν υπερκόπωσιν ἐνὸς μόνον ὀργάνου ἢ πλείονων ὁμοῦ ὀργάνων ὡς ἡ ἐγκεφαλικὴ υπερκόπωσης τῶν διανοητικῶς ἐργαζομένων, ἡ καρδιακὴ υπερκόπωσης τῶν ἀθλητῶν κλπ.

Τὰ συμπτώματα τῆς κοπώσεως, εἴτε ἐξ ἐντόνου σωματικῆς ἐργασίας εἴτε ἐκ πνευματικῆς τοιαύτης πρὸέρχονται εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Ἀτονία, χαμηλόμενα, κεφαλαλγία, ὑπνηλία, ἀκανόνιστοι κινήσεις, ἐλάττωσις τῆς μυϊκῆς ἰσχύος, οἱ συνειρημοὶ καὶ ἡ σύνδεσις τῶν παραστάσεων δυσχεραίνονται, ἀκόμη ἐπιδρᾷ ἡ κόπωσης ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς μνήμης, τῆς προσοχῆς καὶ τῆς διανοήσεως. Κατὰ τὴν κόπωσιν ὁ ἄνθρωπος καταλαμβάνεται ὑπὸ ὀργῆς καὶ γενικῶς κατέχεται ὑπὸ δυσαρέστων συναισθημάτων. Ἀκόμη συμπτώματα τῆς κοπώσεως εἶναι, ἡ ταχύτης τῶν παλμῶν καὶ τῆς κυκλοφορίας δι' ἐπιδράσεως τῆς κοπώσεως εἰς τὴν καρδίαν, ἡ ὕψους ἢ ἡ πτώσις τῆς θερμοκρασίας καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀντοχῆς τῶν νεύρων. Καὶ ἐπὶ τὴν βούλησιν ἐπιδρᾷ ἡ κόπωσης καθιστῶσα τὸν ἄνθρωπον ἄδουλόν. Κατὰ κανόνα ἡ κόπωσης ἐπιφέρει μείωσιν, ὡς καὶ ἐπὶ τὰ χεῖρω ἀλλοιώσιν τῆς ἐργασίας.

Πάντα ταῦτα τὰ συμπτώματα τῆς κοπώσεως, εἰς τὴν υπερκόπωσιν παρουσιάζονται εἰς μεγαλύτερον βαθμόν. Καὶ ἐὰν μὲν εἶναι ὀξείας μορφῆς ἡ υπερκόπωσης ἔχει ὡς χαρακτηριστικὰ συμπτώματα ἀνορεξίαν μετὰ δίψης, ὑπνηλίαν καὶ πυρετὸν καὶ μάλιστα ἐνίοτε ὕψηλόν. Γενικῶς ἡ υπερκόπωσης ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς θρέψεως καὶ ἐπιφέρει μείωσιν τοῦ βάρους τοῦ σώματος.

3. ἈΛΛΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ ΚΟΠΩΣΕΩΣ

Ὑπάρχουν ὠρισμένοι ἄνθρωποι, ὡς εἶπομεν καὶ ἀνωτέρω, αἰσθανόμενοι διαρκὴ κόπωσιν καὶ μάλιστα καὶ τὴν πρωῒαν ἀκόμη, ὅτε ἔπρεπε νὰ εἶναι τελείως ξεκούραστοι.

Πώς συμβαίνει να είναι οὔτοι διαρκῶς κουρασμένοι χωρίς να προηγηθῇ σωματικὴ ἢ πνευματικὴ ἐργασία;

Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔδωκεν ὁ ἱατρὸς Φράνκ "Ἄλλαν τῆς κλινικῆς Λάχη τῆς Βοστώνης. Οὗτος ἐξήτασε 300 ἄτομα, τὰ ὅποια κατέφυγον εἰς αὐτὸν λόγῳ χρονίας κοπώσεως καὶ διεπίστωσεν ὅτι τὰ αἷτια ἦσαν καρδιακὰ νοσήματα, διαβήτης, νοσήματα τῶν νεφρῶν καὶ παθήσεις τῶν πνευμόνων καὶ ὅτι ἐκ τῶν 300 ἐξετασθέντων τὰ 239 δὲν εἶχον οὐδεμίαν ὀργανικὴν βλάβην, ἀλλὰ ἡ κόπωσις τῶν ὠφείλετο εἰς νευρικότητα καὶ ψυχικὴν ἀγωνίαν.

Πολλὰ ἄλλα ἱατρικὰ αὐθεντία ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ ψυχολογικὸς παράγων παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν δημιουργίαν χρονίας κοπώσεως. Ὁ ἱατρὸς Χάρλεϋ Σάντς τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου τῆς Μασαχουσέτης βεβαίῳ ὅτι εἰς ἀσθενές, ὅστις ἐφιλονίκει διαρκῶς μὲ τὴν σύζυγόν του, ἡσθάνετο πάντοτε πολὺ μεγάλην κόπωσιν μόλις ἐπέστρεφεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἄλλος πάλιν ἡσθάνετο κόπωσιν μόλις εἰσῆρχετο εἰς τὸ γραφεῖον του, ὅπου ἐλογομάχει μὲ τοὺς συνεργάτας του. Παρόμοιαι χρόνιαι κοπώσεις ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν διότι δυστυχῶς καὶ εἰς αὐτὴν δὲν λείπουν αἱ ἀνωτέρω ἀφορμαί. Ὁ μόνος τρόπος τῆς θεραπείας τῶν κοπώσεων τούτων εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τῶν αἰτίων, τὰ ὅποια ἐπροκάλεσαν ταύτας. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν αἰτίων καὶ ἡ ἀνάλογος θεραπεία τούτων εἶναι ἔργον τοῦ ἱατροῦ.

(Ἀκολουθεῖ)

024000026209

